

НАШЕ СЛОВО

ЗБІРНИК Ч. 7 — 1980

OUR WORD

REVIEW NO. 7—1980

МЮНХЕН—ЛОНДОН
MUNICH—LONDON

diasporiana.org.ua

З М І С Т

Беликий почин	2
Вісімдесяті роковини Української Революційної Партії	4
Володимир В. Дорошенко. Історична заслуга РУП	7
Панас Феденко. 80-ліття Революційної Української Партії	11
Богдан Феденко. Українська Соціалістична Партія — одно- літок РУП	20
Видання Української Революційної Партії	30
Із життя й преси	32
А. П. Наукова правда, релігія, свобода, етика	37
Іван М. Чинченко. Ще про «Акт 30 червня 1941 року»	41
Кремуцій Кордус. За політичну свободу — проти демагогії й неучтва!	46
ОКО. Політичні ілюзії	66
С. О. Півстоліття ОУН	70
Панас Феденко. Не ховаймо правди!	79
Панас Феденко. Не можна мовчати!	84
До Ієрархів Українських Церков: Владики Ореста (УАПЦ) і Владики Платона (УКЦ) в Мюнхені	87
Ріхард (Ріко) Ярій, визначний діяч ОУН	90
П. Ф. Наука чи партійна пропаганда?	92
Повідомлення	95

C O N T E N T S

I

80th Anniversary of the Revolutionary Ukrainian Party	4
Volodymyr V. Doroshenko: The Historical Merit of R.U.P.	7
Panas Fedenko: The 80th Anniversary of R.U.P. and the Present Time	11
Bohdan Fedenko: The Ukrainian Socialist Party — A Contem- porary of the R.U.P.	20

II

Events and Press Reports	32
N. O.: Moscow Is Creating a Single "Soviet Nation"	32
A. P.: Scientific Truth, Religion, Freedom, Ethics	37
Ivan M. Chinchenko: More about the "Act of June 30th, 1941"	41
Cremutius Cordus: For Political Freedom — Against Demagogu- ery and Ignorance!	46
OKO: Political Illusions	66
S. O.: Fifty Years of OUN	70

НАШЕ СЛОВО

ЗБІРНИК Ч. 7 — 1980

OUR WORD

REVIEW NO. 7—1980

МЮНХЕН—ЛОНДОН
MUNICH—LONDON

ВЕЛИКИЙ ПОЧИН

Цим Збірником згадуємо 80 роковини Револуційної Української Партії (РУП). Від 1900 року Дніпро багато води поніс у Чорне море і багато людської крові пролилося на українській землі. Дата створення РУП — це межа між «старим режимом» і новою добою, яку відкрила РУП в нашій історії. «Завзятці-юнаки», що заснували РУП, відвернулися від попереднього покоління людей, які називали себе «українофілами». Тобто — прихильниками України. Про українофілів ходила епіграма:

Собирались малороссы
в тѣсном дружеском кружкѣ;
обсуждали всѣ вопросы
на російском языкѣ».

Цей упадок національної свідомості й політичної активності гнобив молодих українців, що вчилися в середніх і вищих школах Російської імперії на переломі 19—20 століть.

Перед ними вже була на Наддніпрянщині створена українська політична партія. То була «Українська Соціалдемократія» на чолі з письменницею Лесею Українкою. Ця організація видала брошури політичного змісту в Києві, Львові та в Женеві, але не мала сили почати організацію й пропаганду в масах.

До цього діла взялася РУП з почину Дмитра Антоновича, Михайла Русова, Дмитра Познанського, Боніфатія Камінського та інших. РУП не мала на початку своєї діяльності програми. Можна сказати, що «програму» накинула членам РУП сама *дійсність* того часу: національне поневолення України і соціальна неволя мільонів української людності, тяжка експлуатація на панських ланах, в цукроварнях, на «херсонських заробітках» та в копальнях вугілля й залізної руди. Бажання допомогти людям, що через безземелля й безробіття жили на межі з голодом, повело молодих освічених українців та українок у ряди РУП.

РУП знайшла відгук у народній масі: там прислухалися до поради, як боротися проти неволі національної та соціальної. Робітники читали ці поради в книжках РУП — «Страйк і бойкот», «Чи є тепер панщина», і організовано добивалися підвищен-

ня оплати своєї праці. Члени РУП входили в життя народу, здобували довіря до себе, бо говорили зрозумілою, українською мовою. Таким чином творилася національна солідарність і довіря між освіченими українцями, що діяли в РУП, та народною масою, котру царський режим держав у темряві. Надхненні проклямації — «метелики» РУП, в яких писано про кривду для трудящого люду і про шлях до визволення, читачі вивчали напам'ять і переказували їх неписьменним.

Пропаганда РУП дуже занепокоїла російську адміністрацію, бо революційні ідеї проходили в народні маси. Це мало також відгук у розрухах на Полтавщині й Харківщині 1902 року.

Треба згадати особливо відповідальність діячів РУП за долю народу: в своїй пропаганді РУП не кликала до «всенационального повстання», бо розуміла, до яких тяжких наслідків довела б така пропаганда, без надії на перемогу. РУП кликала людину України берегти свої сили і не робити необдуманих виступів. Свідомість і організованість — це було в основі пропаганди РУП. Провідники РУП хотіли мати організовані сили народу готові до рішального виступу в слушний час.

Коли упав царський режим 1917 року, то прийшла нагода українцям «самим творити своє життя» (слова Першого Універсалу Української Центральної Ради). В цьому ділі в перших рядах виступили основники й діячі РУП (від 1905 року нова назва — «Українська Соціалдемократична Робітнича Партія» — УСДРП). Сили російської реакції — «червоної» та «білої», збройні інтервенції ворожих сил зруйнували українську державну творчість, і Україна знов попала в тяжку неволю. Однак ідеї, з якими виступила РУП 1900 року, залишили в пам'яті народу нестертий слід. Бо від того часу *слово* перетворилося в *діло*.

ВІСІМДЕСЯТИ РОКОВИНИ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ПАРТІЇ

11 лютого 1900 р. група молодих соціалістів на сходинах у Полтаві проголосила створення Революційної Української Партії (РУП). РУП оголосила непримиренну боротьбу проти російського царського режиму-гнобителя українського народу, боротьбу за створення самостійної Української Демократичної Республіки.

Разом з тим, РУП почала пропаганду й агітацію в масах сільських робітників проти нелюдської експлуатації в маєтностях великих землевласників. РУП ширила свою пресу, друковану за межами Російської імперії, між людністю України *«для провадження соціалістичної і революційної праці»*. («Гасло», місячник РУПпартії, Чернівці, березень 1902 р.).

Деспотичний уряд царської Росії своїми указами поставив перешкоди будьякій культурній діяльності українською мовою: українська мова була заборонена в пресі, в школі, в адміністрації, в театрі, навіть у церковній проповіді. Акція РУП проти соціального поневолення українських народних мас була одночасно й протестом проти національного гноблення України.

Ще перед створенням РУП, діяли в 19 віці українські соціалістичні гуртки, які видавали політичну літературу українською мовою в Швейцарії, в Австрії й Німеччині: Мих. Драгоманов (1841—1895), Сергій Подолинський (1851—1891), учасник з'їзду Міжнародного Товариства Робітників (Першого Інтернаціоналу) в Гаазі 1872 р., та інші. Від 1896 р. почала діяти в Києві «Українська Соціалдемократія», з ініціативи письменниці Лесі Українки. Однак тільки РУП могла створити масову соціалістичну організацію і виступити на боротьбу проти гнобителів українського народу.

РУП вийшла на політичну арену на переломі двох століть, коли в царській імперії ожив опозиційний і революційний рух проти самодержавного режиму. Розвиток капіталістичного господарства в індустрії та в сільському господарстві, в латифундіях, створив численну класу пролетаріату в Україні. Пропаганда й агітація РУП знайшла прихильний відгук у масах українського народу. За порадами РУП, створено організації робітників, які

добивалися страйками та іншим способом поліпшення умов праці і дбали за освіту й за підвищення політичної свідомості й активності української людности. Делегат РУП на Конгресі Соціалістичного Інтернаціоналу в Амстердамі 1904 року представив учасникам Конгресу Звідомлення РУП, в якому зазначено між іншим про обставини, в яких діяла РУП:

«Дві причини — брак літератури, присвяченої інтересам сільського пролетаріату, і крім того брак якоїбудь соціалістичної літератури на українській мові й викликала до життя РУП, яка поставила своєю метою агітацію і пропаганду серед сільського пролетаріату України».

Вплив пропаганди РУП на народні маси України ствердила російська адміністрація, котра досліджувала розрухи сільської людности на Полтавщині й Харківщині 1902 р. А. Лопухін, начальник департаменту поліції російського міністерства внутрішніх справ, писав у своєму звідомленні про ті події, що пропагандна література РУП *«здобула вплив з надзвичайною швидкістю»*:

«Я сам, спостерігаючи ці події при виконанні моєї урядової служби, бачив селян, котрі користалися в своїй мові звичайною термінологією соціалістичної літератури» . . . (Російський журнал БЫЛОЕ, ч. 9—10, Париж, 1909 р., ст. 75—76).

Від 1905 р. РУП прийняла назву «Українська Соціалдемократична Робітнича Партія». (УСДРП). Ця партія грала визначну роль в Україні після упадку царського режиму в 1917 році. Члени УСДРП стояли на чолі уряду Української Народної Республіки, що була проголошена в Києві 20 листопада 1917 року рішенням Української Центральної Ради, революційного парламенту України. В виборах до Всеросійської Установчої Ради, в кінці листопада 1917 р., та в виборах до Української Установчої Ради (кінець грудня 1917 р.) українські соціалісти мали велику перевагу над іншими партіями. Партія російських большевиків здобула ледве 10% всіх голосів на цих виборах. Однак це не перешкодило урядові Леніна послати на Україну свою «червону гвардію», щоб накинути українському народові диктатуру російської комуністичної партії. Режим партійної тиранії, оснований Леніном і зміцнений деспотизмом Сталіна, вернувся до метод поневолення України, відомих з часів царського уряду, але в ще більш загострених формах. На протязі десятків років партійної тиранії загинули мільйони українського народу від голоду, організованого Москвою в роках 1921—1922, 1932—1933 і 1946—1947. Дальші мільйони українців вивезено на вимирання в концентраційних таборах в азійських просторах советської імперії.

Під фальшивою маскою «комунізму» в Україні панує режим

російського великодержавного шовінізму й мілітаризму: українську мову виключають із шкільництва, із адміністрації, із науки, навіть у дитячих садках накидають українським дітям «мову Леніна» . . . Протести проти цієї шовіністичної дискримінації і вияви любови до рідної мови й культури караються як «український буржуазний націоналізм». Володарі Кремля політикою примусової денаціоналізації неросійських народів надіються створити «єдиний советський народ» з спільною мовою — російською.

Натиск російського великодержавного шовінізму зустрічає в українським народі протести, спротив, відсіч. В обороні прав України, потоптаних партійною тиранією, виступають також бувші члени Компартії, як Петро Григоренко, Лев Лук'яненко, Вячеслав Чорновіл, Леонид Плющ та інші.

Українська Соціалістична Партія — ідейне, організаційне і програмове продовження Революційної Української Партії — діє згідно з демократичною традицією РУП та її визвольними ідеалами.

Українська Соціалістична Партія підносить свій протест проти поневолення українського народу і проти злочинної політики народобивства, яку безоглядно провадить політбюро советської комуністичної партії, засліплене жадобою панування над народами.

Українська Соціалістична Партія з пошаною і вдячністю згадує основників і діячів Революційної Української Партії, котрі будили в народі *«стремління до політичної свободи»* і високо ставили, як приклад для України, *«поступовий рух Європи, признаючи таким західно-європейський демократичний соціалізм»* («Гасло», 1 березня 1902 р., Чернівці)

Центральний Комітет Української Соціалістичної Партії
11 лютого 1980 року

Володимир В. Дорошенко

ІСТОРИЧНА ЗАСЛУГА РУП

(Володимир Дорошенко, активний член РУП, народився 3 жовтня 1879 р. 1908—1943 р. діяв у Львові як співробітник Наукового Товариства Шевченка. Помер у Філадельфії. Ця стаття була перше надрукована 1930 р. в журналі «Соціалдемократ», що виходив у Празі й Подєбрадах у Чехії між двома світовими війнами. *Ред.*).

Дата 29-го січня ст. ст. (11-го лютого нов. ст.) 1900 р. вікопомна в новішій історії України. В цей день гурток молодих студентів-ентузіастів заснував славнозвісну РУП, себто Револуційну Українську Партію. Хлопці й не догадувалися далекосягlosti свого чину. Тим часом чин цей був вагітний воістину колосальними наслідками, які виявилися вже протягом недовгих років по заснуванню партії.

Тепер легко, з далекої перспективи, оцінювати цей факт, вияснити причини й обставини його повстання, саму історичну конечність його, обумовлену певними соціально-економічними й національними факторами, так мовити, його «законність». Картина бо перейденого розвитку перед нашими очима. Цифри, факти, події — все навиднооці. Не місце тут малювати цю картину, ані вияснити її історичну конечність.

Хто цікавий, знайде це в спеціальній літературі.* Мое завдання виказати лише значення РУП в нашій історії, підкреслити вагу живого людського чину. Холодний ретроспективний огляд, відводячи належне місце цьому чинові в закономірнім крутіжжі подій, не звертає уваги на такі речі, як запал, віра, завзяття, темперамент, ризик, відвага, почуття обов'язку — те, чим були повні

* Пор. статті А. Жука-Ільченка в львівській «Праці» 1909 р.: ювілейне число львівського «Нашого Голосу» 1911 р. з численними споминами колишніх ерупістів; мою брошуру «РУП» 1921 р.; книгу О. Гермайзе (Київ, 1926); статтю А. Дучинського про РУП на Полтавщині (Збірник «За сто літ», кн. 2, Київ, 1928); споми́ни Ю. Колларда (Л.-Н. Вістник 1928—30 pp.).

У Гермайзе знайдемо й прегарну соціально-економічну аналізу чату й обставин повстання РУП, мовляв, історичне «оправдання» цього факту.

діячі й учасники революційної драми, що їх безпосередньо рухало, пхало до чину. З холодних абстрактних високостей видаються живі індивіди, герої цієї драми, якимись шахматними фігурами, що ними по дошці історії водить безжалісна Мойра, холодна, безпристрастна історична конечність, посуюючи їх, наче бездушні кульки, сюди й туди по своїй уподобі.

А де ж ділися живі люди? Невже ентузіясти-романтики 11 лютого — тільки бездушні «пішаки» історичної шахівниці? Певне, що ні. Їх завзяття, їх запал, їх віра й енергія — це ж був величезний рухомий чинник, що мав поправді рішаче значення в українській визвольній боротьбі. І коли ми придивимось до доконаного РУП діла, то почуття гордоців сповняє нашу істоту. Дійсно зелені, недосвідчені, малі числом молодики доконали епохального діла, зсунувши нарешті силою свого надпориву, свого молодечого завзяття, свого ентузіязму український історичний віз із мертвої точки. Цю хвалу живому людському хотінню, сильній волі й вірі в успіх свого чину мушу піднести тут на честь юнаків із РУП, переходячи до підсумків їхнього чину.

Покинувши славну українську фортецю — піч, де «на чатах лежали патріоти», вийшовши на вулицю з душних українофільських кабінетів, де, поминаючи про себе ім'я «батька Тараса», працювали наші батьки над археологією чи етнографією України, або писали метелики для народу, винесли ерупти українську справу на світ божий, зробили її голосною, спопуляризували її, здобули для неї ім'я руху живого, життєздатного, а не мертвого, кабінетного, й цим придбали їй відразу більше adeptів, ніж здобули їх за цілі десятиліття мирної праці наші батьки-українофіли.

Понад голови їх перекинули ми місток до нашого славного минулого, зв'язали сучасну революційну боротьбу з традиціями нашої минувшини, в якій саме масові революційні рухи проти визиску й поневолення грали таку велику роль. «Пішовши в народ», як українські революціонери, ми перекинули місток і від української інтелігенції до простолюду, почали засипати історичну прірву між ними. Зв'язавши українську національну справу, справу визволення України зі справою соціальної волі широких верств українського працюючого люду, ми цим відразу поставили її на єдино певну, трівку підставу. А рівночасно, вийшовши на вулицю, РУП врятувала для української національної справи масу української молоді, котра досі через мертвоту українофілів бокувала взагалі від українства, вважаючи його теж за річ мертвотну, й, пішовши в ряди російських революційних партій, розпливалася у всеросійстві без пожитку для рідного

краю. Тепер же, з виступом РУП, не тільки перестав пропадати для українства молодий нарібок, але почався поворот в українські лави й тих, що їх давно покинули.

Таким чином українська справа перестала бути справою гуртковою й стала дійсно всенародньою.

Револьюційне українське слово, ставши знаряддям соціального визволу, було рівночасно знаряддям і визволу національного, *навіть тоді, коли про це останнє й не згадувано*. РУП в своїй акції швидче й успішніше спопуляризувала в широких народніх масах саме ім'я Україна, українець, привчила ці маси шанувати своє рідне слово, а не дивитися на нього з презирством, як щось нижче, «мужиче». Недурно сільські парубки на пам'ять вивчали запальні відозви нашої партії.

Організуючи маси для боротьби з соціальним визиском поміщиків та буржуазії, кликала РУП ці маси до боротьби політичної з царатом за визвіл рідного краю. Таким чином, розкидані по всіх усядах України таємні організації РУП — гуртки й громади — були рівночасно школою свідомости соціальної, політичної й національної разом. З цього боку годі просто як слід оцінити заслуги РУП для нашого новітнього відродження.

І ще одно: ширячи, не оглядаючися на царську цензуру, нелегальну революційну літературу — відозви, брошури й часописи — українською мовою, примусила РУП російський уряд значно попустити й легальній українській книжці. Недурно майже рівночасно з виступом РУП починають розвиватися й легальні українські видавництва («Благодійне» в Петербурзі, «Вік» у Києві тощо).

І взагалі РУП внесла фермент у сонну тишу українського життя, розворушила його мертве плесо, пробудила до політичного життя й батьків та дядьків своїх, що нарешті й собі почали організуватися в політичні партії за прикладом молодиків еруптивів. («Українська демократична партія», «Укр. радикальна партія», що опісля злилися в Радикально-демократичну»). Вкінці, диференціяція цієї самої РУП, виділення з неї інших груп, ще більше оживила українське політичне життя.

Так завдяки діяльності РУП ставало українство з гуртка, з свого роду секти, — живою нацією, що виходила на міжнародну арену, як реальна національно-політична сила, прямуючи до своєї власної мети, яку й почала здійснювати під час останньої революції в Росії. Ця мета — власна державність. На чолі боротьби за українську державність, за Українську Народну Республіку, стояли здебільшого бувші ерупісти. Імен їх я тут не вичислятиму — вони всім відомі.

Такі-то заслуги РУП в загально-українському руху. Що ж говорити про її значення в історії розкріпачення широких селянських та робітничих мас на Україні, — воно ясне само собою. Адже РУП була *перша* на Україні партія, що пішла з революційним словом на село й почала організувати його бідяцькі шари. Ця партія перша звернулася з українським словом до робітництва. *Масовий селянський рух, масова селянська революційна організація — це ж діло саме РУП.*

Перед нею — і в ближчому і в дальшому минулому — були на Україні лише слабі, спорадичні спроби таких організацій, які минули марно між іншим і через те, що не були ділом партії української.

РУП показала, що революційна робота на Україні мусить іти українським шляхом.

Та вона не вдовольнялася лише селом, а понесла революційне слово й революційну організацію і в українське місто, підготовляючи ґрунт для УСДРП, своєї безпосередньої наступниці й наслідниці.

Таким чином за почином РУП в Соціалістичний Робітничий Інтернаціонал входив новий член — український пролетаріят, вводячи рівночасно в сім'ю європейських націй нову, чужу перед тим, зовсім забуту націю українську.

Отже, з якого б боку ми не розглядали акцію, започатковану гуртком молодих студентів 11 лютого 1900 р., мала вона колосальні наслідки в українському національному й робітничому русі.

80-ЛІТТЯ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПАРТІЇ

Дев'ятнадцяте століття в Західній Європі було віком повстання й розвитку демократій в формах парламентаризму. Ця форма, утворена в Англії, перемандрувала на європейський континент і потроху шляхом еволюції або через революції опанувала в XX столітті більшість культурних передових країн Західної та Центральної Європи.

Система парламентарної демократії вимагає вільного розвитку політичних партій. Без партій парламентаризм неможливий. Тимто введення парламентарного правління в країнах Західної Європи приводило до утворення політичних партій.

В Східній Європі, на території бувшої Російської імперії, партії утворилися для здобуття демократичного устрою, який малося завести, поваливши царський абсолютизм. В 70 роках XIX століття почалося творення політичних революційних угруповань у Росії, між якими найвидатнішою була терористична Партія Народної Волі.

Політичне самоозначення опозиційних до царської влади елементів не минуло України. Українські декабристи (Горбачевський і інші), Кирило-Методіївське братство (Костомарів, Шевченко, Гулак і інші), Стара Громада і нарешті діяльність Драгоманова — це віхи на шляху розвитку української політичної думки XIX століття. До завершення політичної ідеології українця демократа й соціаліста дійшов Драгоманов, і на його політичній спадщині виховувалося молодше покоління української демократично-революційної інтелігенції. Власне Драгоманов підвів політичні основи під український рух, він перший між українцями дав широко розроблену програму політичної партії, яку назвав «Вільна Спілка». Ця програма, видана в десятиліття глухого реакції часів царя Олександра III (р. 1885), не привела до утворення української революційної партії. Аполітичність і пасивне «культурництво» панували між українською інтелігенцією. Сонну атмосферу тої доби найліпше може характеризувати архівна «Кіевская Старина», в якій читачі шукали забуття ганебної сучасності, пірнаючи в спомини про минуле.

Кінець XIX століття приніс на Україну значні зміни. Спір про те, чи буде на Сході Європи капіталізм, чи може й без нього можна дійти до соціалізму, цей довгий і безплідний спір був розв'язаний самим життям: індустріяльний капіталізм прийшов і почав революціонізувати продукційні відносини і саме суспільство. Україна в кінці XIX століття стала в центрі уваги західно-європейського капіталу. Вугільна та залізнорудна промисловість, велетенський розвиток металургії, цукроварство, зріст інтенсивного хліборобства на експорт — все це змінило в'яле темпо українського життя. Повиростали многотисячні міста — центри промисловости й торгівлі, як Київ, Харків, Одеса, Катеринослав. В парі з економічним розвитком йшло політичне пробудження України. Видимим знаком цього було постання Револьюційної Української Партії (РУП).

Нелегкі завдання стояли перед молодого партією. Інерція попереднього розвитку приводила до русифікації тих пролетаризованих елементів, які йшли з села до міста, шукаючи хліба. Українське село, задержане системою «обрусенія» в своєму культурному розвитку, не було в силі дати підготованого для індустрії кваліфікованого робітника, а через те в українській промисловості великої ваги набрав пролетаріят неукраїнський. Безземельне селянство, не знаходячи засобів для прожиття у себе на Україні, мусіло або переселятися на Сібір та в Туркестан, або ж шукати *революційного* виходу із тяжкого господарського положення. В цей саме час, коли в казані все більше набиралося пари, з'явилася РУП з своєю агітацією й пропагандою, з своїми відозвами, брошурами й газетами. РУП понесла слово надії в похилені хатки безземельного й малоземельного селянства, в робітничі квартали та в солдатські казарми. Це вперше після Драгоманова на Україну почали переправлятися транспорти революційної літератури українською мовою.

Вже перші роки діяльності РУП показали, яка вибухова сила криється в українському селянстві, коли уміти підійти до нього, зрозумілою мовою пояснити його болі й жалі і направити протест на основи поневолення, на царсько-поміщицький режим. Селянські розрухи на Лівобережній Україні були частинно підготовані діяльністю РУП.

Протягом перших років діяльності РУП шукала ідеологічних шляхів для себе. Її не могла задовольнити селянсько-бунтарська стихія тодішнього російського «народництва», яке всупереч фактам, ще й на початку XX століття жило старими слов'янофільськими мріями про особливі, «позакапіталістичні» шляхи господарського розвитку Сходу Європи. РУП обернулася «ли-

цем до Європи»: в теорії й практиці західно-європейського соціалізму знайшла РУП відповідь на свої запити. В грудні 1905 року свою політичну еволюцію РУП відзначила тим, що перемінила назву: стала Українською Соціалдемократичною Робітничою Партією.

Прийшла революція 1905 року. Супроти величезних завдань політичної боротьби сили української соціалдемократії були замалі. На Україні помстилася «кривда стара» — національне поневолення. Захоплені ідеалами «всеросійської» демократії багато українських революціонерів пішли в ряди російської соціалдемократії («Спілка»). Поширився, за влучним виразом Отта Бауера, «наївний космополітизм», який справу національного визволення трактував, як «неіснуюче питання», а до тодішнього мінімуму вимог української соціалдемократії (національно-територіальна автономія) ставився, як до «націоналізму». Україна не мала своєї школи в рідній мові, а через те багато активних людей, походженням українців, пішли до «всеросійських» партій, бо асиміляція культурна вела за собою асиміляцію політичну.

Але українська соціалдемократія пережила ці тяжкі роки. Революція 1917 року показала, що не асимілятори, не «Спілчане», не російське есерівство, не меншевизм і большевизм, а українська соціалістична демократія є провідницею української революції. Українська революція пішла своїм шляхом, вілміним від Росії, і тільки великим напруженням сил, ріками крові й голодом удалося російському окупаційному большевизмові завдати українську демократичну й національну революцію.

Стара РУП, особи її перших членів, стала до стерна української державности, відродженої 1917 року. З темряви до світла, з вогкого льоху на осяяні сонцем простори — цей перехід не був легкий для затурканої, запамороченої довгими роками неволі України. Знову, як і в 1905 році, замалі були організовані сили української революційної демократії, порівняно з грандіозними завданнями політичного й державного будівництва. Не диво, що молода Україна не встояла під ударами з усіх боків. Але, падаючи, вона остаточно прокинулася, і вже немає на світі сили, яка б могла повернути українську націю в «бидло», в народ «хахлів», «мужиків», «православних». Будителем цієї України була революційна українська демократія, і на першому місці стояв діячі Революційної Української Партії.

Оглядаючись на спробу юнаків-ентузіастів РУП «збудити хиренну волю», приспану довголітнім пануванням царів, гляньмо на факти історичні й на сучасність. Україна-Русь зазнала в ми-

нулому немало катастроф, через не вигідне «геополітичне положення» на межі з степовими просторами, де кочували орди, що хвиля за хвилею приходили з Азії. Татарська орда в 1240 р. зруйнувала й «золотоверхий Київ». Орда, що осіла на Кримському Півострові, від кінця 15 віку майже щороку приходила в Україну, брала «ясир» (невільників), руйнувала господарство. Ці наїзди тривали аж до другої половини 18 століття. Кримська орда перешкодила боротьбі України проти Польщі, коли Козацьке Військо створило свою державу в середині 17 віку. Україна була «роздрана» (так писав гетьман Петро Дорошенко в 1667 році) між Польщею та Московщиною.

Від кінця 18 століття, наслідком розділів Польщі, всі українські землі, окрім Галичини, Буковини й Закарпаття, опинилися під владою царів російських. В Галичині й Буковині під Австрією, знайшло пристановище вільне українське слово, коли указ царя Олександра II заборонив українську пресу в Російській імперії, 1876 р. Тут почала друкувати свої видання РУП і посилювала їх різними шляхами на Наддніпрянщину.

У Львові та в Чернівцях українська молодь з усіх земель приходила до національної соборності і до спільної акції проти режиму в російському «темному царстві». Микола й Левко Ганкевичі, Семен Вітик, Володимир Старосольський, Лев Когут та інші помагали «закордонцям» друкувати й передавати через Збруч на Схід літературу РУП. То були переважно студенти університетів — Дмитро Антонович, Борис Мартос, Микола Порш, Симон Петлюра, Володимир Винниченко, Євген Голіцинський з дружиною Катериною та інші.

РУП уміла об'єднати в своїй устній і друкованій пропаганді ідеї, котрі найбільше впливають на розум і почуття народної маси, будять її до активності: ідея *соціальної*, прямування до поліпшення життя пригноблених і експлуатованих «вищою клясою», та ідея *національної* — право народу вільно жити й розвиватися на своїй землі. Тому що кляса великих землевласників як і промислова й торговельна буржуазія на Україні мовою й національністю була чужа, то ідея національного й соціального визволення творили єдність у пропаганді й агітації РУП. Її публікації — «*Чи є тепер панщина*», «*Страйк й бойкот*» та інші показували хліборобам і робітникам панських «економій», як боротися проти визиску й самоволі панів та їхніх управителів. Брошури — «*Самостійна Україна*», «*Козаччина*», листівки-протести на згадку про 200-ліття присяги гетьмана Хмельницького цареві московському в Переяславі 1654 року кликали читачів до боротьби за визволення зпід «московського караула».

Свою пропагандою РУП відрізнялася від російських соціалістичних організацій, що діяли в той час на Наддніпрянській Україні. Про це писала РУП в звітному конгресові Соціалістичного Інтернаціоналу в Амстердамі 1904 року. Там були: делегат Української Соціалдемократичної Партії Галичини (Микола Ганкевич) та представник РУП Євген Голіцинський (псевдоним Павловський). В звітному РУП писала:

«З самого початку соціалдемократичного руху в Росії ми знаходимо російські соціалдемократичні комітети по великих українських містах, як Київ, Харків, Одеса, які займаються пропагандою виключно серед городського пролетаріату». Російські соціалдемократи вважали політичну працю серед сільської людності за непотрібну: мовляв, — «треба з роботою серед «селян» чекати доти, доки вони не перетворяться на «справжніх» пролетарів. Про те, що більша частина «селян» складається з найчистіших пролетарів, які мало чим відрізняються від городських робітників, — про це якось не згадували!»

Далі в Звітному читаємо, що спроби російських соціалістів почати організаційну роботу серед української сільської людності не мали успіху через мовні й побутові перешкоди, бо «література була присвячена виключно інтересам міського пролетаріату, а, з другого боку, література була виключно на російській та жидівській мові. На українській мові, мові 20-мільйонної сільської людності України не було видано жодної брошури, жодної прокламації. Ці дві причини — брак літератури, присвяченої інтересам сільського пролетаріату, і крім того брак якої-небудь соціалістичної літератури на українській мові й викликали до життя РУП, яка поставила своєю метою агітацію і пропаганду серед сільського пролетаріату України».

«Почавши свою діяльність», — писала РУП в Звітному, — «без стало уложеної програми, з одною ясно очерченою закраскою революційного радикалізму, — РУП вже року 1903 стала ідеологічно й програмово Соціалдемократичною партією.

В січні 1904 р. Центральний Комітет видав заяву:

«Процес перетворення Партії, проймання її певним сталим напрямком, а саме строго революційно-соціалдемократичним, — процес, який визначив минулі роки життя партії, можна сказати, майже закінчений; партія прийняла певне обличчя, певний сталий характер; другому партійному зїзду залишилося лише накласти вищу санкцію на цей напрям прийняттям програми». («Праця», ч. I, 1904 р.).

Російсько-Японська Війна 1903—1905 р. прискорила революційний процес у царській імперії. В той час між деякими члена-

ми РУП з'явилася думка, що для перемоги революції треба об'єднати організаційно соціалдемократичні партії народів Російської імперії. Російська Соціалдемократична Робітнича Партія (РСДРП), створена 1898 р., мала в своєму складі соціалдемократів Латвії, Грузії і Соціалдемократів Польщі й Литви. На Україні діяли дві фракції РСДРП — большевицька й меншевицька та жидівський Соціалдемократичний Бунд, що був у спілці з меншевиками. Впливові діячі РУП — Маріян Меленевський та Олександр Скоропис-Йолтуховський — почали переговори з російськими соціалдемократами за прилучення РУП до РСДРП на правах автономії, під назвою «Українська Спілка при РСДРП».

Проти цього виступила велика більшість РУП на чолі з М. Поршем, С. Петлюрою та іншими. РУП залилася незалежною організацією і в грудні 1905 р. на з'їзді в Києві прийняла назву: *Українська Соціалдемократична Робітнича Партія (УСДРП)*. Укр. Спілка мала допомогу від російських соціалдемократів і вела успішно діяльність серед української людности. Але план основників Спілки — поширити свою організацію серед міського промислового пролетаріату не вдався: цьому перешкодили російські соціалдемократи. Незабаром Спілка втратила й своє українське обличчя, вона в своїй пропаганді перейшла на російську мову. Орган Спілки — «Правду» — передано під редакцію Леона Троцького, що в той час стояв окремо від фракції большевиків і меншевиків. Розчаровані основники Спілки — Меленевський і Скоропис-Йолтуховський — вернулися до Української Соціалдемократії і видали про це заяву в 1910 р.

В своїй програмі 1905 р. Укр. Соц. Дем. Роб. Партія поставила домагання національно-територіальної автономії для України. В границях Австрії соціалдемократи чеські, словінські і українські також ставили завдання вибороти своїм країнам автономні права. Таких прав домагалися в той час для своїх народів під російською владою поляки, литвини, народи Кавказу. Не було тоді реальної перспективи для «сепаратизму».

РУП твердо стояла на позиції широкої демократії, без усяких обмежень для громадян. Вячеслав Липинський, основник і ідейний провідник т. зв. гетьманського руху від 1920 року, висловив жаль, що РУП «здемократизувалася». Він захоплювався деякий час диктаторським режимом Муссоліні в Італії і надіявся, що П. Скоропадський, як «дідичний монарх», створить консервативну «українську державу». Розчарований Скоропадським, Липинський писав 1931 року, що вважає за найкращий устрій конституційну монархію, яка є в Англії: то *демократія* на чолі

з дідовим президентом-королем, що не керує, а тільки *репрезентує* державу.

У членів РУП була пошана до моральних принципів у політиці. Після створення «Спілки» була в пресі й пропаганді РУП та «спілчан» гостра полеміка. Але не було й мови про фізичну розправу, не було «ліквідації» противників, як це сталося в тій партії, що відкинула демократичні правила. Не було в пресі й устній пропаганді РУП фальшивих тверджень, обману, не було самохвальства, як є в практиці комуністів і фашистів.

Після 1905 р. деякі діячі РУП відійшли від політичного життя, деякі пристали до інших партій. Однак між ними залишалася взаємна толеранція. Вони не визнавали проповіді фанатизму, мовляв, у політиці дозволена брутальність, аморальність. Тут імена визначніших діячів РУП УСДРП, записані в історії української боротьби за волю:

Дмитро Антонович, Михайло Русов, Симон Петлюра, Володимир Дорошенко, Володимир Винниченко, Андрій Жук, Борис Мартос, Михайло Ткаченко, Валентин Садовський, Андрій Лівницький, Марія Лівницька, Борис і Марія Матюшенко, Микола Порш, Левко Юркевич, Настя Грінченко, Кузьма Безкровний, Євген і Катерина Голіцинські, Петро Канівець, Яким Міхура, Олександр Коваленко, Левко Мацієвич, Павло Крат, Іван Ротар, Борис Пековець, Петро Андрієвський, Андрій Гук, Ісаак Мазепа, Микола Шадлун, Віктор Чехівський, Сергій Тимошенко та інші. Визначним діячем РУП-УСДРП був Володимир Чехівський, голова уряду, УНРеспубліки на початку 1919 року. В 1921 р. В. Чехівський був одним із найбільш заслужених організаторів Української Автокефальної Православної Церкви.

Діяльність РУП в обороні прав трудящих мас перед експлуатацією капіталом і пропаганда за знищення царського режиму і за створення незалежної України перелякала аполітичних українофілів, котрі хотіли «помирити уряд з українством». В петиціях до царського уряду українофіли доводили свою лояльність до режиму, що душив і найменші вияви української національної свідомості. РУП була проти сервілізму українофілів. Вона кликала до боротьби. Напр. в заклику до робітників і селян РУП виясняла читачам, що злидні, в яких жили маси українського народу, мали причину в неволі політичній і національній:

«Нас душать і гнітять пани, і коли ми встаємо проти них, за них уступа цар з своїм військом із наших синів. Через се ми вимагаєм: Геть царя і всіх міністрів його, що утопають в розкошах за наші гроші! Нехай сам народ управляється через своїх вибраних представників, без всяких царів!».

РУП розкривала недостойну службу осіб із православного духовенства царському режимові. Вони помагали поліції знаходити пропагандні видання РУП і виказували імена людей, що ці видання ширили й читали.

Дух критики й боротьби проти царського режиму притягав до РУП прихильність і допомогу визначних письменників, — Лесі Українки, Мих. Коцюбинського, Панаса Мирного й інших. Українське студентство прийняло ідеї РУПартії і свою прихильність висловило в резолюції четвертого зїзду представників українських студентських громад у Києві 1904 року:

«Усі ми визнаємо, що єдиний засіб для утворення такого устрою, де б людська особа могла цілком вільно і незалежно розвивати всі свої духові здібності, цей єдиний засіб є соціалізм. Через це, завдання наших студентських громад бачимо ми в виховуванні, підготовлюванні борців для переведення сього ідеалу в життя українського народу... Зїзд признає, що РУП є єдиною соціалістичною українською партією, котра своєю появою і своєю дальшою діяльністю показала, що йде назустріч потребам українського народу. Через це зїзд висловлює своє прихильне до неї відношення, свою подяку за її корисну діяльність і бажає, щоб діячі соціалісти з наших студентських громад вступали до РУП».

РУП своєю програмою й організаційною діяльністю створила «новий політичний клімат» в українському русі. До появи РУП тільки одиниці між українофілами не цуралися політики: Яків Шульгин, Євген Чикаленко, Трохим Зіньківський, Микола Ковалевський, котрий збирав кошти на українську політичну акцію Драгоманова та інших патріотів на еміграції, «щоб наша правда не пропала, щоб наше слово не вмирало».

РУП живим словом кликала маси, затуркані, пригноблені національно й соціально, до боротьби. РУП вивела український рух із убогого провінціалізму на європейську політичну сцену. Провідні діячі РУП-УСДРП стали на чолі українського державного будівництва від 1917 року.

Досі твердять несовісні критики, мовляв, можна було оборонити Українську Народну Республіку, через диктатуру, коли б від 1917 року у нас був створений «рух подібний до гітлеризму» (Д. Донцов, «Вістник», січень 1937 р.). Ця та інші подібні поради не мають ґрунту. Поклонники диктатури не розуміють, що на перешкоді нашій боротьбі за волю було безвихідне міжнародне положення України. Уряди великодержав — Австро-Угорщини, Німеччини, Франції, Англії, Америки — ставилися неприхильно до боротьби України за державність і помагали нашим сусідам:

Польщі та Росії білих генералів. 1918 року реакційна російська влада, замаскована титулом «гетьмана всієї України», *«відвернула народ від українства»*, як писав незабутній меценат української культури Євген Чикаленко 1920 року. Не врятувала України й політика «диктатора» Євгена Петрушевича, що визнав у листопаді 1919 року «опіку» команди Російської «білої» армії ген. Денікіна.

Надії українських кандидатів на диктатуру, мовляв, їхня «ідеологічна спорідненість з націоналсоціалізмом у Німеччині та з фашизмом в Італії» допоможе їм прийти до влади над українським народом, — ці надії були фантастичною мрією.

Історія боротьби народів за визволення і за збереження своєї державности показує рішальну вагу міжнародної ситуації для успіху чи для невдачі цих народів. Перед війною 1939 року між морями Балтійським і Чорним були незалежні держави: Фінляндія, Естонія, Латвія, Литва, Польща, Чехословаччина, Угорщина, Болгарія і Румунія. Тепер ці країни мусять слухати наказів Москви. Вигідна міжнародна ситуація дала незалежність народам Азії й Африки, що раніше були колоніями західно-європейських держав. Також колоніальна імперія з центром у Москві не уникне судьби інших імперій, і поневолені народи здобудуть свободу.

Після диктатури комуністів народи не схочуть диктатури іншої барви. І тоді, в вільній Україні, народ вдячно згадає Революційну Українську Партію, котра словом і ділом вела боротьбу за національне й соціальне визволення «народу селян, робітників, трудящого люду» (Слова Першого Універсалу Української Центральної Ради 23 червня 1917 року).

Мені, учасникові й свідкові подій в українському русі 20 віку, згадується пригода в Празі чеській після 1930 року, коли українські прихильники «вождизму» хвалили режим Муссоліні й Гітлера і ганили демократичний лад, як устрій «декадентний». Після одного такого «мітінгу» Дмитро Антонович, один із основників і провідних діячів РУП, казав:

«Багато революційних фраз, але ні слова про свободу ми не почули»... Вірю, що нове покоління, яке виростає в Україні і на чужині, пізнає правду про історичне діло, яке виконала Революційна Українська Партія, і буде діяти згідно з її ідеалами.

УКРАЇНСЬКА СОЦІЯЛІСТИЧНА ПАРТІЯ — ОДНОЛІТОК РУП

«Наше Слово» згадує 80 роковини Революційної Української Партії. В історії українського руху в 20 віці відомо про іншу партію, що почала діяти від 1900 року, одночасно з РУП: то була Українська Соціалістична Партія. Хоч УСП діяла тільки короткий час, однак вона мала значний вплив на розвиток української політичної думки.

УСП виступила на політичний форум уперше в 1900 році: у Львові, в органі Української Соціалдемократичної Партії Галичини «Воля», в ч. 1—15 була надрукована програма Української Соціалістичної Партії. Ця програма була видана теж окремою брошурою.

Цей факт слід відзначити особливо. РУП п'ять років не мала виробленої програми, аж до свого другого зїзду в Києві, в грудні 1905 року, коли РУП прийняла нову назву: «Українська Соціал-Демократична Робітнича Партія» (УСДРП). Російська Соціал-Демократична Партія, заснована 1898 року на зїзді в Мінську, ухвалила свою програму тільки 1903 року.

Оголошення програми УСП в році 1900 свідчить про політичну зрілість основників цієї партії. В програмі УСП сказано між ін:

«І як утиск наш трикратний — економічний, політичний та національний, так само і наше визволення мусить бути повне, мусить дати нам простір жити вигідно, свобідно і в повнім розвою національнім . . . Одинокa програма, що зреалізувавшись, запевнить щастя нашому людові, — це програма соціалістична; ми переконані, що тільки в суспільстві, де земля, копальні, фабрики і варстати становлять спільну власність, де люд править сам собою і після своєї волі, що там тільки немає місця днешньому визискові і утискові. Але до цієї мети дійдеться тільки тоді, як партія соціалістична матиме політичну власть в своїх руках. І тудою мусять прямувати всі наші заміри. Тоді тільки, коли, беручи міць і силу з мас народних, пройнятих соціалістичними думками, зорганізованих і загартованих в боротьбі з визискувачами та їх захисником-правительством, здавимо в братерському

союзи з соціалістичними партіями Польщі і Росії що чудовищну змору, яка налягає на грудях нашого люду, коли здавимо царат, тоді матимемо спромогу завести реформи, що є метою наших змагань».

Програма УСП кликала до боротьби проти царської імперії:

«Ми не сподіємся на мирне, спокійне здійснення наших до-магань в російському царстві: всяка залежність України од ро-сійського царства є руїною для розвою нашого життя. Нашою метою проте буде в російському царстві: через пропаганду на-ших думок і щоденну, безнастанну боротьбу за економічні, по-літичні і національні інтереси нашого люду — створити полі-тичну силу, що могла б мірятися з царством... В австрійським царстві ми вітаємо з гордістю засновання явної української пар-тії соціал-демократичної, помагатимемо їй, кільки лиш сил нам стане, признаючи zarazом потребу одностайної, одностайної діяль-ности. Заяву, зложену нашими товаришами з Галичини на кон-гресі австрійських соціалістів у Брні, в якій ставиться домаган-ня політичної волі і самостійности для усієї України, ми при-знаємо, як наше визнання віри. В стосунку до інших націй ми підемо за віковичними словами нашого великого учителя Маркса: Пролетарі усіх країв, єднайтеся! Ми в польським, російським, німецьким робітникові, що прийшов вже до клясової свідомости, вбачаємо брата і простягаємо йому руку з братерським утиском, домагаючись від нього вшанування наших прав. Сей принцип означає теж наш стосунок до соціалістичних партій тих націо-нальностей, з якими стикаємось щодень у життю. Щодо поль-ських соціалістів, то стверджуємо се, що і Польська Соціалі-стична Партія в російським царстві признала, і в програмі і в своїх рішеннях, наші права до політичної самостійности та що і серед польської соціал-демократії у Галичині ми не здибали заборчих прямувань і починів. Що ж до російських соціалістів, то в нас є повна надія, що деякі великоруські прямування, які декуди прокидаються, шезнуть з розквітом свідомости, а з'єд-нання розбитих кружків і організацій російських в одну партію позволит нам увійти в порозуміння і братерський ясно озна-чений союз».

Згадка в програмі УСП про Польську Партію Соціалістичну (ППС) не випадкова. Головний теоретик і діяч УСП Богдан Яро-шевський (1868—1914) був поворотцем до українства від спольще-ної католицької шляхетської родини. Він почав свою політичну діяльність як член ППС.

На взаємину з російськими соціалістами, про які написано в програмі УСП, відгукнулася в пресі Леся Українка, провід-

ниця «Української Соціалдемократії», невеликої, але публіцистично активної групи. 1901 року вийшла в «Волі», ч. 11—12, стаття Лесі Українки під ініціалами С. Д. — «Оцінка нарисів програми Української Партії Соціалістичної». Ця стаття Л. Українки була видана також окремою брошурою у Львові 1901 р.

Авторка «Оцінки» зазначає, що волила б назву «соціал-демократична партія», не «соціалістична». Л. Українка дивується, що в програмі УСП були висловлені симпатії тільки до соціалістів польських і російських, «так неначе в російській державі були тільки ще два народи, окрім українського». Леся Українка поставилася критично до надій в програмі УСП на союз з російськими соціалістами, коли вони створять єдину російську партію:

«Нам здається, що таке з'єднання мало допоможе нашій справі, а нам скорішш натурально бажати роз'єдинення, себто розкладу на фракції, більш відповідного національним поділам російської держави. Тоді певне «российская партия» стратила б зовсім свою державно-централістичну барву, поділилась би межі національними фракціями, а зосталась би «русская (великоруська) партія», вільна від централістичних, негідних вільнолюбної партії намагань, з якою і тепер ніщо не заважає українським соціалістам увійти «в порозуміння і ясно означений братерський союз».

На цю критику Лесі Українки відповідь дала УСП в брошурі, підписаній Центральним Комітетом партії, виданій р. 1902 у Львові:

«До програми Української Соціалістичної Партії». Автори книжечки виправдують назву «Українська Соціалістична Партія», вказують на те, що слово «соціалдемократ» вживалося тільки в Німеччині й Австрії, а у Франції, в Італії й Бельгії воно невідоме. І найсильніша партія в Польщі мала назву «Соціалістична». Про напрям своєї роботи УСП ствердила в відповіді на критику Лесі Українки:

«В діяльності нашій звертатимемо систематичну увагу на всі три сторони утиску, — народну, економічну і політичну, і з кожного боку старатимемось люд освідомити. На яке з сих питань теперішнім часом і в визначенім середовищі належить звертати більшу увагу, не місце тут розводитися. І як гадаємо, пропаганда виключно за змінами економічними та політичними була б доктринерством, так зарівно не віримо і в поводження партії виключно патріотичної». УСП ставила визволення національне й соціальне України як нерозривно зв'язані завдання:

«Наш же нарід складається виключно з людю, з тонкою поверх

верствою інтелігенції, а люд сей повстане за свої народні права лише тоді, аж зрозуміє свої потреби і браки матеріальні. Елементів для руху, який би добивався виключно незалежності України, відкладаючи усі інші питання на після, — у нас немає»... «Тим то справа здобування наперед одного а після другого повинна бути зовсім вилучена. Ми як соціалісти добиваємось усусупільнення продукції, — такого ладу, де вільні, ніким не визискувані, ані гноблені люди самі собою заряджуватимуть, але знаємо, що мета ся може бути досягнена лише в державі демократичній, позбавленій національного утиску». Про відношення УСП до Росії в цій брошурі сказано так:

«Чи Росія дає нам яке забезпечення свободного національного розвитку? Здається, що факти дають нам на се досить виразну відповідь: серед великоросів не існує досі жадне сторонництво, яке не то що з признанням наших прав, але хоча з толеранцією до нас би відносилося. Навіть серед наших товаришів великоросів ледве деякі гуртки признають за нами право на народну самостійність, — наколи більшість зовсім байдужа щодо злочину, якого dokonano на кільканадцятиміліоновім народі. Не можемо проте надіятись, що перемога конституціоналістів російських вчинить нашу волю, і одинокую гарантію кращої будучности бачитимемо лише в розвоєві свідомости нашого людю. Коли цілість або принайменше більшість нашого людю освідомиться економічно, політично та національно, тоді ставитимемо таку силу, з якою кожний рахуватиметься. Чи доведеться нам здобути незалежність України, чи ні, — се річ залежна від великого числа околишніх обставин. Може статись, що політичні умови цілої російської держави ще надовго не позволятимуть досягти нашу ціль, але то певне, що не здобути нам жадної реформи аж до того часу, аж самі не переконаємось в її конечності... Що буде завтра, не знаємо, але то певне, що такого колосса як царат російський ні ми, ні соціалісти великоруські, польські, литовські та інші не звалять лише словом друкованим. Свободи не здобуто «mit Redehalten und Beschlussefassen» (промовами і резолюціями), як казав Ляссаль колись в Германії, а тим паче в Росії. Без жертв і то великих жертв не обійдеться. Але теж і мета наших змагань варта сих жертв». В цитованій брошурі УСП висловлено переконання в перемозі соціалістичної ідеї в українському народі:

«Взагалі, як вже ми казали, не віримо в поважне поводження серед нашого людю іншої партії як партія соціалістична»... Для успіху соціалістичної партії треба діяти і серед міської людности і на селі: «...Щодо того, чи підемо до робітників міських

чи до селян, відкажемо, що тримаємось вказівок, які дає нам практика всіх інших націй: належить здобувати насамперед той елемент, який легше здобути, не оглядаючись на доктрину. В принципі елементом таким є пролетаріят міський, котрий з часом лише дає діячів для села (найбільш в малих містинах), але часом буває і інше. Наостаток, дякуючи нашим критикам за критику, додамо від себе, що чого нашій соціалістичній справі найбільше потрібно, це не стільки розжовування доктрин, як діяльності і ще раз діяльності».

Окрім цитованих тут видань, УСП опублікувала: «Комуністичний Маніфест» Маркса-Енгельса, з передмовою, Львів, 1902 р. Це перший переклад «Маніфесту» на українську мову. Того ж року вийшла у Львові книжечка УСП — «Робітницька справа». Мабуть автором був Б. Ярошевський.

В цій брошурі подано критику капіталізму і поради для організації робітників і про форми їхньої боротьби (страйки) та домагання законодавства для охорони робітництва. Для здійснення цих вимог «*насамперед потрібні політичні права*». Тоді робітники здобудуть політичну владу і заведуть соціалістичний лад, в якому «на місце насилля, взаємних кривд та обдурювання, які зустрічаємо нині на кожному ступні, настане поміж людьми правда, братерство».

Від січня 1903 р. УСП почала видавати у Львові місячник — «Добра Новина». Тут популярно представлена програма УСП в передовій статті. Українські соціалісти «думають, що найкраще було б, коли б ми од Росії одділились». «Коли ж одділимось і Україною самі правити станемо, як колись вже було за давніх часів, то заведемо такі порядки, які для нас будуть найлуччі. Тоді і панам годі панувати. Вже ніхто їм не допоможе, бо не буде царя, не буде його чиновників і московського війська. Це перша думка Української Соціалістичної Партії». «Добра Новина» писала про завдання УСП цими словами:

«Щоб кожний мав стільки, скільки йому слід мати за його працю, та щоб ми самі собою правили. Щоб ми своїх виборних людей до порядкування становили, а не московських хабарників слухали. Щоб в наших школах української мови вчили, а не чужої російської. Щоб Україна була сама по собі, без царя і без пана!»

В статті «Доброї Новини» ч. 1, січень 1903 р., зазначено, що цей часопис призначений в першу чергу для сільських робітників. УСП заявила про своє бажання йти разом з усіми противниками царського режиму, зокрема ж з Революційною Українською Партією:

«Ми... бажаємо стрінути в боротьбі з царатом побіч себе всіх ворогів деспотичної імперії. Поперед інших ми з радістю вітаємо РУП, котра виявилася в прошлому році і з котрею бажаємо стати під прапором спільної праці. Вороже будемо відноситися тільки до тих партій, котрі не визнають першого пункту нашої мінімальної програми — самостійної України». «Нашою метою є Самостійна Демократична Українська Республіка і Соціяльна Революція», — писала «Добра Новина».

Цей орган УСП був друкований з буквами ы та ъ (твердий знак), як було в тодішньому російському правописі. На Наддніпрянщині не було українських шкіл, і книг, друкованих фонетичним правописом, не можна було дістати. Тому українські видання, друковані «ярижкою», були більш доступні читачам.

Висловлене в «Добрій Новині» бажання УСП — «стати під прапором спільної праці» з РУП стало дійсним. Про це було видане повідомлення в ч. 5 місячника РУП «Гасло» р. 1903:

«Центральний Комітет Української Соціалістичної Партії віднісся до Центрального Комітету Р.У.П. з пропозицією злучити сі дві партії. Пропозиція Ц. Комітету У.С.П. знайшла гаряче співчуття між членами Ц. Комітету Р.У.П. з огляду на єдність організування всіх соціалістичних сил України для усунення революційного дилетанства. Переговори в справі злучення вже почалися і, розуміється, доведуть до бажаних наслідків. Се тим більше є пожаданням, що діяльність Р.У.П. розвинена більше на лівому березі Дніпра і в Київщині, а У.С.П. якраз має округою своєї діяльності Правобережжя з Волиню і Поділлям. В разі злуки єдина українська партія матиме три постійні періодичні органи». В тому ж числі «Гасла», травень 1903 р., в списку часописів РУП, після «Гасла» та «Селянина», названа «Добра Новина», як «практичний орган Р.У.П. для промислових українських робітників». Про об'єднання РУП та УСП видано «Оповіщення», надруковане в органі РУП — «Селянин», липень 1903 р. «Селянин» виходив у Чернівцях від січня 1903 р. Це саме «Оповіщення» знаходимо в ч. 4—5 «Доброї Новини», вересень—жовтень 1903 р., як першого числа цього часопису під фірмою РУП.*

«Центральні Комітети Революційної Партії і Української Соціалістичної Партії, переконавшися, що теоретичні засади і практика поіменованих партій однакові в своїх головних точках, ухвалили злучити сі дві партії, з тим що:

* Андрій Жук написав помилково, що то було червнєве число «Селянина» (А. Жук, «Українська Соціалістична Партія» (1900—1904). Збірник «Української Літературної Газети», 1956 р., Мюнхен, 1957 р., стор. 233.

1. Детальніші програмові точки до остаточного ухвалення єдиної програми на другому партійному зїзді будуть обговорюватися на сторінках партійного часопису «Гасло», що з тою метою необмежено відкриваються для всіх членів партії.

2. Заряд партійний доповнюється, але організація партії лишається в тому самому стані, як було досі у Револуційної Української Партії, а рівнож і назва партії до зїзду лишається та сама.

3. Відтепер теоретичним органом єдиної партії лишається «Гасло», практичним органом для сільських робітників і надалі буде «Селянин», а бувший орган Української Соціалістичної Партії «Добра Новина», починаючи від ч. 4, явиться другим практичним органом Партії, призначеним переважно для робітників промислових.

Центральні Комітети мають надію, що організація всіх соціалістичних сил України в єдиній партії матиме пожаданий вплив на розвій соціалістичного руху на Україні і забезпечить українському пролетаріатові успіх в боротьбі за увільнення робітничої верстви. Червень 1903 р.

Центральний Комітет Р.У.П.

Центральний Комітет У.С.П.»

Об'єднання РУП з УСП не тревало довго. Незабаром настав між ними розрив. Причини роз'єднання подано в заяві Центрального Комітету РУП, що була надрукована в часописі РУП «Праця», Львів, березень 1904 р.:

«Прийняття Револуційною Українською Партією соціал-демократичного напрямку мусіло відбитися і на її відношенню до групи, яка виступала під назвою «У.С.П.», про прилучення якої до партії було оповіщено в 7 числі «Селянина» і 4—5 ч. «Доброї Новини». Відтепер ця група знов виступатиме самостійно.

Позаяк, з огляду на різницю програмово-тактичних поглядів партії і названої групи, на сторінках партійних видань нераз обговорюватиметься сполучення «соціалістичної» програми і шовіністично-національної агітації згаданої групи, то вважаємо зайвим спинятися більше на сім випадку. З новим знанням великого значіння сучасного моменту в житті нашої партії для всього пролетаріату України і з глибоким переконанням обов'язковости і необхідности зробленого кроку, вступає партія в новий рік свого життя. Январ, 1904».

Це пояснення розриву між РУП та УСП не зовсім ясне. Володимир Дорошенко («Револуційна Українська Партія», Львів, 1921 р.), покликається на статтю «Волі», ч. 5, 1904 р. — «Р.У.П., У.С.П.» — і твердить:

«Переконавшись в соціалдемократичному характері Р.У.П., Центральний Комітет У.С.П., чи краще сам Б. Ярошевський, бо він властиво репрезентував цілу свою партію, не став чекати на зїзд і в грудні 1903 р. зірвав з Р.У.П.».

А. Жук («Українська Соціалістична Партія (1900—1904), Мюнхен, 1957 р.) цитує згадану книжку В. Дорошенка і твердить, що то сам Ярошевський написав статтю в «Волі». Про це в статті В. Дорошенка нема й згадки. А. Жук зазначає, що він згаданого числа «Волі» не мав.

Я теж не бачив того числа «Волі». Мушу однак ствердити, що не вважаю за правдоподібне, щоб Б. Ярошевський міг сам покликатися на «соціал-демократичний» характер РУП для мотивації розриву. Це пояснення дала *тільки* РУП, як видно із цитованої заяви ЦК РУП. Цієї заяви не цитують ні В. Дорошенко ні А. Жук. Треба скоріше вважати, що у «Волі» була надрукована інформаційна стаття про розрив між РУП та УСП, в якій процитовано й заяву ЦК РУП. Аджеж УСП сама мала *соціал-демократичний* характер, як показують її публікації.

Треба, для вияснення справи, звернути увагу на слова в Заяві РУП про «шовіністично-національну агітацію» УСП. В цих словах видно ідеї Закордонного Комітету РУП, що знаходився у Львові. Більшість Закордонного Комітету РУП називала себе «пролетарськими елементами» (між ними провідну роль грали 3 особи шляхетського роду — Олександр Скоропис-Йолтуховський, Маріян Меленевський та Євген Голіцинський, цей був сином генерала російської служби). Вони прямували до злуки РУП з російськими соціалдемократами (меншевіками) і уникали всього, що могло б викликати у російських соціалістів закиди «націоналізму».

Проти плянів «пролетарських елементів» Закордонного Комітету РУП була більшість членів партії, що діяли в Україні, як це виявилось пізніше на «невідбутому» зїзді РУП у Львові в січні 1905 р. Тоді «пролетарські елементи» були в меншості, покинули зїзд і РУП та пристали до Російської Соціалдемократії на правах автономії під назвою «Українська Спілка».

Б. Ярошевський, що перебував у Львові, мав діло з Закордонним Комітетом РУП, в якому в році 1903 настали поважні зміни через арешт В. Винниченка в липні та арештування Д. Антоновича в листопаді того ж року. Таким чином, Закордонний Комітет опанували прихильники об'єднання з російськими соціалдемократами. Очевидно це й привело до незгоди між самостійницьким напрямом УСП та «пролетарським» напрямом більшості Закордонного Комітету РУП.

Про діяльність УСП після розриву з РУП дуже мало відомо. В 1904 р. були видані два «метелики» УСП, підписані Центральним Комітетом УСП: «*Правдиве слово про війну*» (саме тоді почалася російсько-японська війна) та «*До всіх київських робітників*». (О. Гермайзе, «Нариси історії революційного руху на Україні», т. I, РУП, Київ 1926 р., стор. 177—178). Мабуть пізніше УСП перестала діяти. Можна припускати, що після «невідбутого» з'їзду РУП в січні 1905 р. члени УСП знову пристали до РУП, яка в грудні 1905 р. перейменувалася на «Українську Соціал-Демократичну Робітничу Партію» (УСДРП). Подібно до УСДРП вступили члени «Української Соціалдемократії» Лесі України. (Лист Лесі У. до Мих. Кривинюка з 23. XI. 1905 р.: «Леся Українка, хронологія життя і творчості», Нью-Йорк, 1971, стор. 762—763).

УСП, її заснування і діяльність — це діло в першу чергу Богдана Ярошевського. Він народився на Поділлі в шляхетській сім'ї, що зпольщилася через перехід на римо-католицький обряд після скасування Унії на Правобережній Україні 1839 року. Збіднілий шляхтич, батько Б. Ярошевського, служив в адміністрації великих землевласників на Поділлі і не міг платити за навчання свого сина в гімназії в Кам'янці Подільському. Молодий Б. Ярошевський мусів покинути гімназію після п'ятої класи і заробляв на хліб в панських маєтках як писар, книговод і виховник панських дітей. Він багато читав і після переїзду в Київ користувався бібліотеками, слухав публічні доповіді й дискусії. Таким чином він придбав широке знання, особливо з історії, літератури та суспільних наук. В Києві Б. Ярошевський належав до тайних польських організацій і став членом Польської Соціалістичної Партії. Він писав статті в органах ППС: «Przedświt», «Naprzód», «Krytyka».

В той час Б. Ярошевський познайомився також з визначними особами, яких польські консерватисти називали «хлопоманами». То були поворотці до українства, потомки зпольщеної української шляхти: Володимир Антонович, Тадей Рильський, Борис Познанський, Йосип Юркевич та інші. Серед молодих українців-католиків, заходами Б. Ярошевського, створено соціалістичний гурток, до якого вступили також православні українці з Правобережжя. То була основа для Української Соціалістичної Партії на зразок ППС.

І після заснування УСП Ярошевський писав у польській соціалістичній пресі. Праця партійна, головним чином видавнича, лежала на плечах Б. Ярошевського: він писав, редагував і видавав літературу УСП у Львові. Ярошевський був також співро-

бітником української соціалістичної преси в Галичині — «Воля» та «Громадський Голос».

Про членство УСП можна робити тільки здогади. Лев Ганкевич називає членами УСП у Львові Людвика Седлецкого (псевдонім «Сава Крилач») та Герасименка (Збірник — «Симон Петлюра в молодості», Львів, 1936, стор. 66). В ч. 2 «Доброї Новини» надрукована посмертна згадка про члена УСП, студента Володимира Міхновського. Можна догадуватися, що на панахиді по В. Міхновському в Києві було 15 членів УСП. (А. Жук, «Українська Соціалістична Партія», стор. 239).

Українській Соціалістичній Партії під проводом Б. Ярошевського не вдалося створити масового політичного руху на Наддніпрянщині. Це зробила РУП, здобувши вплив на селяство і згодом на промислове робітництво. Коли УСП завмерла, то Ярошевський діяв у пресі українській і польській. Він писав у «Літературно-Науковій Вістнику», в «Новій Громаді», був членом редакції київського щоденника «Рада», був співробітником російської преси. Б. Ярошевський був секретарем тижневика «Przegląd Krajowy», заснованого в Києві 1909 р. заходами історика Вячеслава Липинського для українців польської культури. Тяжка недуга перервала життя Б. Ярошевського в 1914 році.

УСП залишила по собі цінну політичну літературу, яка мала вплив на політичну думку в Україні перед революцією 1905 р. і особливо на політичні ідеї українського соціалістичного руху. Зокрема послідовна вимога Б. Ярошевського — творити єдність визволення політичного, соціального й національного — зостається історичним постулатом українського соціалдемократичного руху. Навернення соціаліста Ярошевського до народу, серед якого він народився й жив, це неначе здійснення ідеї Мих. Драгоманова, котрий мріяв, що соціалісти (він писав — «радикали») неукраїнського роду, живучи на Україні, повинні служити інтересам українських народних мас.

Матеріали про діяльність УСП та її провідників не зібрані і вони невідомі навіть дослідникам української історії. З цієї причини в українському суспільстві УСП та її провідників незаслужено забуто.

ВИДАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ РЕВОЛЮЦІЙНОЇ ПАРТІЇ

1. Самостійна Україна.
2. Дядько Дмитро.
3. Чи є тепер панщина?
4. Власна земля.
5. Страйк і бойкот.
6. Народня справа.
7. Іван Гилька. Про Херсонські та інші заробітки.
8. Іван Гилька. Великий хліборобський страйк в Галичині 1902 р.
9. Доля працюючого люду. Збірник.
10. Дума про похід ситого князя Оболенського на голодних селян.
11. В. Деде. «Салдатики!» Опов.
12. В. Лібкнехт. Павуки та мухи. Промова.
13. Не жарт, а правда. Збірник.
14. Л. Галін. Проповідь. Опов.
15. Козаччина.
16. Революція 1848 р. у Франції.
17. Аграрна програма у француз. робітн. партії.
18. П. Ляфарґ. Селянська посілість і економічна революція.
19. А. Бебель. Студенти і соціалізм. Пром.
20. В. Лібкнехт. Державна зрада і революція. Пром.
21. В. Деде. Роботи! Опов.
22. В. Деде. Боротьба. Опов.
23. Ф. Ляссаль. Програма робітників. Пром.
24. К. Каутський. Соціяльна революція.
25. Оповідання з історії Великої Франц. Революції: I. Здобуття Бастилії.
II. Національна Рада. Ніч 4 августа.
III. Що зробила Національна Рада.
26. Паризька Комуна.
27. П. Поліванов. Сконав. Опов.
28. Ф. Ляссаль. Про суть конституції. Пром.
29. К. Каутський. Ерфуртська програма.
30. Г. Запольська. В Гірничій Діброві.
31. Військо і робітники.

Окрім того — часописи РУП:

«Селянин», «Гасло», «Праця», «Добра Новина» і численні про-
клямації-заклики до трудящого люду організуватися й боро-
тися за свої права.

ІЗ ЖИТТЯ Й ПРЕСИ

Н. О.

Москва творить єдиний «советський народ»...

В світовій історії є немало прикладів, як народи — примусом або добровільно забували свою мову і приймали чужу. Після походів Олександра Македонського від 333 р. перед нашою ерою завойовані народи Малої Азії, їх «еліта», прийняла грецьку мову, мову вищої культури. Грецька мова дійшла й до західних берегів Середземного моря, до Іспанії й Галії: Массилія (нині Марсель) була центром грецької мови й культури в Галії. Римляни поширили свою імперію після руїни Картагіни р. 146 перед нашою ерою і принесли латинську мову в Північну Африку, в Галію та Іспанію і в далеку Дакію (тепер Румунія).

Бувало, що й завойовники переймали мову вищої культури підбитих народів. Вікінги-нормани, предки теперішніх норвегів і данців, завоювали у Північній Франції півострів, який названо «Нормандія», і перейняли від завойованої людності французьку мову. Коли володар Нормандії Гійом (Вільям) здобув Англію 1066 р. і став королем цієї країни, то його адміністрація принесла в Англію французьку мову. Із Англії потомки Вільяма Завойовника принесли французьку мову також у здобуті провінції Ірландії.

В 14 столітті відродилася в Англії місцева мова і поволі англійська колонізація та урядовий натиск витіснив в Ірландії французьку й давню кельтську мову. Тепер в самостійній республіці Ірландії переважає мова англійська. В Угорському королівстві, до якого належали перед 1918 роком румуни, хорвати й русини-українці (Закарпаття), урядовою мовою аж до 1848 року була латинська.

Мова старо-болгарська (церковно-слов'янська) була довго язиком освіти у православних народів: болгар, сербів, українців, почасти й у молдаван. Цю мову поширили на північний схід місіонарі з Києва, що принесли Христову віру слов'янським та фінським племенам над Волховом, Окою та горішньою Волгою. Цер-

ковно-слов'янська мова у кожного православного народу змінювалася під впливом місцевих діалектів, які пізніше стали основою для літературних мов: болгарської, сербської, української, російської. В російській літературній мові є множество старо-болгарських слів: заблудженіє, утвержденіє, поклоненіє, прегрѣшеніє, искушеніє, избавленіє і т. д. Творці української літературної мови виключили старо-болгарські слова і почали писати живою народною мовою твори літературні, наукові й політичні: М. Костомаров, П. Куліш та інші. Російський уряд спинив розвиток української літературної мови на Наддніпрянщині різними заборонами, особливо указом царя Олександра II р. 1876.

В українських провінціях монархії Габсбургів (Галичина, Буковина, Закарпаття) консервативне духовенство, єдина в той час освічена місцева група, держалося в письменстві церковно-слов'янської мови і надіялося на царську Росію. Ці так звані москвофіли вірили, що є «єдиний русский народ від Карпат і до Камчатки». Вони писали мішаниною мови церковно-слов'янської, російської та української. Москвофіли мали субсидії на свою діяльність від російського уряду. Однак у Галичині й на Буковині літературна українська мова вже перед першою світовою війною 1914 р. запанувала в українському суспільстві цих областей: в пресі, в школі, в політичному житті.

Від 1917 р. на короткий час почала вільно розвиватися українська мова на Наддніпрянщині. Тому були великі перешкоди, зокрема від значної частини місцевої інтелігенції, так званих «тоже малоросів». Денаціоналізовані елементи ставилися вороже до української мови як до «нижчої», «мужицької». Ці зросійщені елементи мали вплив за влади П. Скоропадського в 1918 р. і не давали ходу українській мові в урядових установах і в шкільництві.

Агресія російської червоної армії принесла в Україну комуністичну диктатуру. Цей режим ставився до української мови й культури вороже, як до «буржуазного націоналізму». Партія Леніна не вважала й на комуністів-українців, що помагали перемогам червоної армії: так зв. боротьбисти обороняли право української мови і хотіли творити окрему українську армію. Група українців, що відкололися від Української Соціалдемократичної Партії і прийняли «радянську платформу» («незалежні»), виступила збройно проти російської червоної армії в літі 1919 року і вимагала виводу російського війська із України.

Українські масові повстання примусили окупантів змінити політику: сам Ленін писав у «Листі до українських робітників і селян», що він готовий визнати українську самостійність і віль-

ний розвиток української мови й культури. Цим дано почин до так зв. українізації.

То був тільки «тактичний хід», щоб зменшити невдоволення української людности окупаційним режимом. І в час українізації комуністичної адміністрації українці — члени компартії не могли опанувати державного апарату. Цьому протиставилися російські елементи комуністичної партії України.

Про незгоду в рядах компартії України казав Олександр Шумський, комуніст українського роду, що був деякий час комісаром освіти. На засіданні політбюра КП(б)У в Харкові 12. 5. 1926 р. він заявив:

«В партії панує російський комуніст, що ставиться до комуніста-українця з недовірям і ворожею». Комуніст російського роду Волобуєв писав 1928 р., що Москва прислала в Україну робітників із Росії, щоб забезпечити перевагу російського елементу в промислових центрах України». («Більшовик України», ч. 3, 1928 р., Харків).

Від 1929 р., з проголошенням «генеральної лінії», яка дала почин до так зв. «будування соціалізму в одній країні», настав кінець для «національної політики» компартії, що, в пропаганді, мала забезпечити рівноправність народів советської імперії. Ті неросійські комуністи, що щиро повірили були заявам московського політбюра про рівноправність своїх народів з народом російським і дбали про розвиток своїх мов і культур, хоч з змістом комуністичним, були знищені або самі собі смерть заподіяли: Микола Хвильовий, М. Скрипник, Султан Ґалієв, Велі Ібрагімов, вірмени, грузини, азербайджанці, туркестанці.

В поході проти «місцевого буржуазного націоналізму» Сталін з своїми російськими великодержавними шовіністами спирався на писання Леніна. Ще перед першою світовою війною Ленін обстоював «асиміляцію націй»: мовляв, асиміляція — це «*один із найбільших моторів, що перетворюють капіталізм на соціалізм*». (Сочинения, т. XII, стор. 140, 3 видання). Ленін хотів показати корисність асиміляції на прикладі України: перед 1914 роком в промислові центри України приходили «десятки й сотні тисяч» робітників і селян із Росії і приходило до асиміляції українців і росіян: «Цей факт безумовно прогресивний», писав Ленін. (Том XVII, ст. 142).

Ленін не хотів бачити насильної денаціоналізації українців під царським режимом, що засудив своїми указами українську мову й культуру на смерть. Зовсім у згоді з політикою «обрусенія», яку завів царський уряд, Ленін ширив пропаганду за поширення російської мови серед неросійських народів імперії:

«І ми, звичайно, стоїмо за те, щоб кожний народ Росії міг навчитися великого російського язика», (т. XVII, стор. 180). Виступаючи «іменем пролетаріату», Ленін писав, що він «піддержує все, що нищить національні перегороджі, все, що робить зв'язок між національностями тіснішими й тіснішими, все, що веде до злиття націй». (XVII, ст. 146). Таким чином, Ленін радив творити асиміляцію і «злиття націй» на основі російської мови. Перед «великим русским язиком» мають відступити і відійти в забуття мови й культури інших народів.

Згідні з поглядом Леніна, що асиміляція народів Російської імперії з мовою «старшого брата» *прогресивна*, наслідники творця большевизму взяли до «злиття націй», під диктатурою своєї партії. Для того Москва насилає в неросійські республіки людинність із Росії. Мови неросійських народів виключають із адміністрації, із преси, із науки й шкільництва, неросійським мовам накидають термінологію російську. Всяким способом режим творить привілеї для російської мови. Щоб прискорити «асиміляцію», в містах України навіть вихованцям дитячих садків накидають «мову Леніна». Історична наука й література неросійських народів мусить служити звеличенню історії й культури «старшого брата». Варварське нищення бібліотек, архівів і різних пам'яток культури в Україні має стерти зв'язок культури народу з його минулим. Суворі репресії падають на тих, що противляться такій політиці «дружби народів».

Чи це прямування до денаціоналізації, до «єдинообразія», завершиться успіхом? Відповідь на це дасть будучність. Наперед можна сказати: трудно, майже неможливо знищити свідомість і прямування до свободи в народі, що створив свою літературну мову й національну культуру на певному рівні, та не хоче втратити свою індивідуальність, стати «перевертнем». Більшість неросійських народів советської імперії має свою культуру на національній мові; цим народи дорожать і чують глибоку уразу своєї національної гідності, коли ворожа сила їх зневажає.

Найбільша небезпека неросійським народам советської імперії грозить від колонізації їх територій чужим елементом. Кремль «перемішує» народи, посилаючи російську людинність і людей іншої породи в другі «національні республіки». Ці різнонаціональні переселенці користаються російською мовою і так ширять «асиміляцію» на російській основі. Натиск Ленінських «асиміляторів» викликає протести і спротив в народах, засуджених московським урядом на «злиття». Ця політика потоптує в серцях народів надії на свободу, «всьому людству властиві» (всему человечеству свойственные), як писав автор славної «Історії Русов

или Малой Россіи» на початку 19 віку про гноблення України царським режимом.

Політика насильного «злиття народів» не віщує нічого доброго й для режиму партійної тиранії і для самої каторжної імперії. На заселення великих просторів цієї «потвори» (так назвав Александр Герцен імперію царя Миколи I) не вистачає біологічної сили російської людности, що має малий приріст. Ослабити «націоналів» організованим голодом, як це зроблено в Україні і в Казахстані 1932—1933 р., мабуть політбюро не рішиться, щоб не руйнувати господарства імперії. В нашій добі пробудження націй у цілому світі, спроба володарів Кремля створити «советський народ», через примусове «злиття мов і націй», засуджена на неуспіх.

А. П.

НАУКОВА ПРАВДА, РЕЛІГІЯ, СВОБОДА, ЕТИКА

Був час, коли газета «Укр. Життя» (Чикаго) стояла на ліберальних позиціях, боронила правду і виступала проти всяких «догматів» — наукових, партійних, світоглядових. Але час минає і люди та їх погляди змінюються. Ось приклад: «Укр. Життя» 1. 12. 1979 р. надрукувало статтю — «З нагоди 50-ліття матірної ОУН».

Автор статті намагається залишити все зло «на рахунку» Бандеро-Стецькової ОУН, а діяльність ОУН-Мельника пробує вибілити як взірець політичної мудрости й моральної чистоти. Автор не згадує, що ОУН від свого початку стояла під впливом (політичним і фінансовим) німецьких органів розвідки і провадила шпійонську роботу для своїх грошодавців. Німецький агент Ріко Ярій був членом проводу ОУН!

Аж до приходу Гітлера до влади в 1933 році ОУН мусіла, згідно з директивами з Берліну, «уважати советсько-українські справи за другорядні». (Архів німецького міністерства закорд. справ. Відділ IV, РО, номер 198/3). Всупереч фактам, автор статті в «Укр. Житті» пише, неначе ОУН під проводом Коновальця «весь час ставила ставку на цілу Україну і ніколи на локальний загумінок».

Той самий автор приписує провідникам ОУН такі ідеї й пляни, яких вони ніколи не мали і їх завзято поборювали. Він твердить, нібито вожді «матірної ОУН» — «весь час виявляли солідарність з іншими українськими визвольними силами й організаціями». Яка то була «солідарність», показує програма ОУН, ухвалена в серпні 1939 р. В точці 12 тієї програми написано про будучий устрій України під диктатурою ОУН:

«Існування політичних партій буде заборонене законом. Єдиною формою політичної організації буде ОУН». Хороша «солідарність» безправних невільників з рабовласниками... Ця «солідарність» веліла ОУНівцям учинити замах на друкарню Укр. Соціалістичної Радикальної Партії у Львові 2 травня 1931 року. На щастя, в час вибуху ОУНівської бомби в друкарні не було

робітників і редакторів часописів Радикальної Партії і в зруйнованому приміщенні не було убитих і ранених.

В «Укр. Житті», пише цей прихильник ОУН, мовляв, провідники ОУН «ніколи не намагалися вивищити себе і поставити на чолі, ігноруючи інші українські патріотичні організації». Мабуть автор статті не читав ОУНівської писанини, в якій роблено рекляму цій партії, її вождям. В німецькій книжці «Ukrainischer Nationalismus», що вийшла в Празі 1939 року під редакцією Р. Ярого, читаємо про ватажків ОУН, «котрі призначені взяти стерно української історії» (ст. 92). Андрій Мельник писав у листі до Гітлерового міністра закордонних справ Ріббентропа 2 травня 1939 р.:

«ОУН є єдиний і дійсний носій і вождь української нації». Він хвалився Ріббентропові тим, що ОУН «світоглядом споріднена з однаковими рухами Європи, особливо з націонал-соціалізмом у Німеччині та з фашизмом в Італії». То був «світогляд терору», від якого гинули противники диктатури в Німеччині й Італії.

Не свідчать про «солідарність» ОУНівців з українськими патріотами братовбивства, яких жертвами стали педагоги і навіть молоді члени ОУН, що відважилися критикувати політику «проводу». Досі ОУНівці всіх фракцій не відмежувалися від братовбивств, не засудили їх і не покарали винуватців.

Тому кажемо: Не годиться виправдувати фальшивими аргументами й «вибілювати» ОУН! Треба нарешті визнати власні помилки, засудити злочини і прийти до визнання народоправства, що єдине показує шлях до визволення: бо демократичний вільний лад може об'єднати живі сили народу. Але «вождизм», створений за прикладом «споріднених» вождів Гітлера й Муссоліні, — українську політичну й навіть культурну єдність зруйнував.

В тім самім числі «Укр. Життя» пишеться про Івана Франка. Автор статті невдоволений на Франка, бо він був критиком уніятського духовенства в Галичині. Тому він твердить, що І. Франко, основник Радикальної Партії, з соціалістичною програмою, «не може похвалитися заслугами», навпаки, наробив шкоди:

«Іван Франко з Павликом та поляком Лімановським почали ширити в нашому громадянстві, а також серед нашого селянства соціалістичні ідеї, а з ними також атеїзм»... «Іван Франко у своїх брошурах та інших того роду (що це значить? Ред.) писаннях заатакував і наше духовенство».

З того виходить, що особи духовні у нас стоять поза критикою, що вони непомилні? Автор статті бере духовенство в оборону, бо воно «поклато сильні основи під наше національне від-

родження», а за цим прикладом «потім пізніше прийшла наша інтелігенція»... Чи то якась несамовита злоба веліла І. Франкові «атакувати» уніятське духовенство? Дійсність була інша: Франко критикував уніятське духовенство, бо в 19 віці його велика більшість була байдужа до потреб народної маси. Духовенство стояло в москвофільському таборі, гордувало «хлопською мовою» своїх вірних і в своїх рідинах і в «освіченому товаристві» говорило польською мовою. Уніятська ієрархія не дозволила священикові-патріотові Маркіянові Шашкевичеві видати збірку поезій «Русалка Дністровая» і вона була надрукована на Угорщині.

І. Франко осуджував сервілізм українського культурно відсталого духовенства супроти австро-польського реакційного режиму в Галичині. Він кликав маси народу, «замученого, розбитого», до організованої боротьби за вільне життя. Серед «ботокудів», як він називав відсталу громаду «сідоглавих», Франко не мав популярності. Через його політичну й публіцистичну діяльність, противники не дали Франкові місця в українській пресі і поет мусів заробляти на хліб у пресі польській, російській та німецькій. «*В наймах у сусісів*» — писав Франко про цей період свого життя.

Автор «Укр. Життя» ставить соціалізм і атеїзм на один рівень. Він пише про Франкову «соціалістичну та зв'язану з нею атеїстичну акцію». В культурних демократичних країнах уже давно минула мода накидати громадянам обов'язкову філософію, світогляд чи релігію. Освічений пруський король Фридрих Великий казав, що в його державі кожний може спасати душу «на свій фасон».

То ж дозволимо й нашому великому поетові й ученому мати власний філософський погляд на світ! Годі докоряти Франкові за його сатиру «Страшний Суд», в якій автор писав про фанатиків, що пробували, через святу інквізицію, людям «*igni, ferro* (огнем і мечем) в душу лізти». Не спалили в Англії філософа лорда Бертранда Расселла, хоч він написав книжку: «Чому я не християнин»?

В Українській Народній Республіці кожний міг вільно проповідувати Христову віру в церквах, а головою уряду був Володимир Чехівський, член Української Соціалдемократичної Партії. Тільки режим фанатиків-комуністів не дозволив Чехівському, організаторові й благовістникові Української Автокефальної Православної Церкви, проповідувати Євангеліє, і він загинув на совєтській каторзі.

Прихильники свободи — політичної, релігійної, культурної —

в вільному світі протестують проти «комуністичної інквізиції», яка знущається над релігійними людьми в країнах диктатури. І вони ж засуджують фанатизм мусульманського духовенства, що терором примушує людей держатися приписів Корану (Хомейні в Персії), щоб держати їх в темряві й покорі своїй владі.

Серед українських духовних на чужині є особи, що слухають пропаганди вождівських груп і роблять їм рекламу. Це не йде на користь ні церкві, ні правді, ні суспільній моралі. В 1979 році минуло 45 років від ОУНівського братовбивства, якого жертвою став видатний педагог Іван Бабій, директор Української Академічної Гімназії у Львові. З цього приводу видано прохання до українського духовенства на чужині — відслужити панахиду за душу невинно замученого педагога-патріота. Нажаль, на це прохання відгуку не було. Деякі духовні особи молилися за організаторів братовбивства і прославляли їх як «героїв»...

Іван М. Чинченко

ЩЕ ПРО «АКТ 30 ЧЕРВНЯ 1941 РОКУ

(Автор статті професор І. М. Чинченко, член Академії Наук, Інститут Ростинної Фізіології в Еймсі, ст. Айова, безпартійний. Він прихильник конституційної монархії, що забезпечує свободу й рівноправність громадян).

Про Акт 30 червня, як учасник так званих «Національних Зборів», що відбулися 30 червня 1941 року у Львові, я вже писав не раз. Ініціатори того проголошення іноді звать ті збори «Народними Зборами» або «Великими Зборами». Я ніколи не осуджував самого акту проголошення, а, навпаки, іноді описував позитивно. Але я мушу писати про неправдиве наświetлення того акту.

Творці акту 30 червня 1941 р. думають, що тільки вони мають «мандат від історії» на будову української держави. Все, що роблять інші групи й партії, на їх погляд, не відповідає інтересам народу. Всі установи й організації, що діють не під їхнім керівництвом, вони відкидають і негативно критикують. Я писав і про фальшування ними їх власних документів, зокрема акту 30 червня. Це вони роблять на те, щоб пристосувати той документ до сучасних демократичних обставин.

ОУН Бандери була і є тоталістичною організацією. Як мене інформували політичні емігранти з 20 років, сама ідея ОУН запозичена із Мюнхену, де формувалась ідеологія і організація німецького націонал-соціалізму.

Я не належав до бандерівців чи мельниківців. Бувши активним учасником першої похідної групи ОУН, я працював для української справи. Я з переконання гетьманець (конституційна монархія). З певних причин, я не належу до гетьманської організації. Але я не такий «патріот», що думав би: коли Україна не буде гетьманська, то нехай не буде ніякої... Я покораюся більшості волі народу.

Ми, що виростали в підсовєтській дійсності, не знали про ОУН та її програму й устрій. Коли ж на весні 1941 року один асистент

Львівської політехніки спитав мене, що я знаю про Євгена Коновальця, то моя відповідь була: «Абсолютно нічого не знаю»! Не знали ми нічого й про розбиття ОУН на дві фракції в Кракові 1940 р. Ми — наддніпрянці — п'ять учасників першої похідної групи ОУНб, узнали про це вже після братовбивчого злочину коло Житомира в 1941 р.

«Національні», «Народні», «Великі» Збори 30 червня 1941 року... Так пише преса Стецькової партії. Отже категорично заявляю, що то не були ніякі «Національні» збори. Учасників тих «зборів» ніхто не обирав та не було часу й можливості на те. То були принагідні сходи частини інтелігенції Львова.

Як став я учасником тих «Великих Зборів»? Сидів я без діла в одній щойно зорганізованій поліційній станиці на Личакові. Надвечір приходить до мене Юрій Стефаник і каже: «Іване, ти підеш зараз зі мною!» Не кажучи, куди й пощо, завів він мене до залі Просвіти.

Було там 200—250 осіб. Збори відкрив і ними керував голова міської управи міста проф. Юрій Полянський. Він був на чолі міської управи ще два місяці, поки Галичину не приєднано до Генеральної Губернії, частини Польщі, що була під німецькою окупацією. Полянський дав слово Ярославові Стецькові і той прочитав заяву ОУН про СТВОРЕННЯ Української Соборної Самостійної Держави. Отже — «створення» Української Держави, бо ніби до цього часу української держави ніколи не було! Виходить з того, що лише ОУНб відкрила нову сторінку в історії України?! Тут читачі знайдуть заяву про «створення» Української Держави 30 червня 1941 р.:

«Волею Українського Народу Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери проголошує створення Української Держави, за яку покладали свої голови цілі покоління найкращих синів України. Організація Українських Націоналістів, яка під проводом її Творця Євгена Коновальця веде в останніх десятиліттях кривавого московсько-більшовицького поневолення завзяту боротьбу за свободу, взиває весь Український Народ не складати зброї так довго, поки на всіх українських землях не буде створена СУВЕРЕННА УКРАЇНСЬКА ВЛАДА. Суверенна Українська влада запевнить Українському Народові лад і порядок, всесторонній розвиток всіх його сил та заспокоєння всіх його потреб. Організація Українських Націоналістів під проводом Степана Бандери взиває підпорядкуватися створеному у Львові Красвому Правлінню, головою якого являється ЯРОСЛАВ СТЕЦЬКО. Слава героїчній Німецькій Армії і її Фюрерові Адольфові Гітлерові! Україна для Українців! Геть

з Москвою! Геть з чужою владою на Українській Землі! Будуймо свою Самостійну Державу!»

(Взято із газети «Жовківські Вісті», органу українських націоналістів, четвер, 10 липня 1941 р.). Минувши кострубату, «загумінкову мову» цього проголошення, звертаю увагу на слова «створення Української Держави, за яку *поклали* свої голови» і т. д. Як же найкращі сини могли «покласти свої голови» за державу, якої ще не було і яку треба було, на поклик Бандери-Стецька, «створити»?! Аджеж мертві не воюють...

Це такий убогий зміст і форма проголошення 30 червня 1940 року. Тепер цього документу, писаного «на коліні», дві фракції — ОУНб і ОУНз стидаються і його не публікують. Інші їхні проголошення на цю тему — то вже явна фальсифікація, щоб пристосуватися до сучасних демократичних обставин та прикрити тоталізм ОУНб. Всі історичні акти — чотири Універсали Центральної Ради з р. 1917—1918 та гетьманові Грамоти 1918 р. публікуються так, як вони були проголошені.

Проголошення 30 червня було лише прочитане присутнім учасникам «Великих Зборів», ніякого обговорення чи голосування *не було*. Потім Я. Стецько прочитав рукописний декрет С. Бандери про призначення Я. Стецька на голову Краєвого Правління Західних Областей України, тобто — Галичини й Волині (хоч представників Волині на «Великих» чи «Національних» Зборах не було) до часу створення центральної влади в Києві.

В пресі ОУНб пишуть і сам Я. Стецько заявляє, неначе «Національні Збори» покликали Я. Стецька на голову правління, або — на «прем'єра Українського Уряду»!! А я ж був «депутатом» на тих «Великих» чи «Національних» зборах... На голову «Краєвого Правління» призначив Я. Стецька С. Бандера, диктаторським способом, а присутнім на тих сходинах наспіх скликаним громадянам це було лиш дано до відома.

В проголошенні та в звідомленні про ті «Національні» чи «Великі» Збори зазначено, що центральний всеукраїнський уряд буде створений у Києві. Для того й рушила до Києва перша похідна група зі Львова 7 липня 1941 року, в якій і я був. Але ця група не дійшла до Києва, бо 30 і 31 серпня була заарештована в Василькові, 27 кілометрів від Києва. Таким чином, партія Бандери не створила центрального уряду. Він був створений пізніше, вже самими киянами. Тому, коли Стецько називає себе головою правління або «прем'єром українського уряду», то це демагогія і самозванство. Проголошене у Львові «правління» було призначене тільки для західних областей України.

Керівники першої похідної групи ОУН — Ярослав Старух та

командир цієї групи Юрко (його прізвища я так і не знав) мали уповноваження від Я. Стецька створити в Києві центральний всеукраїнський уряд. Стецько, після проголошення 30 червня 1941 р., був заарештований і ніякого уряду не створив. В заявах провідників ОУНб зазначалося, що правління для Західних Обласей України має підпорядкуватися центральному всеукраїнському урядові, який буде зорганізований у Києві. Але якому урядові? Тільки тому урядові, що створить партія Бандери! Про іншу можливість провідники першої похідної групи ОУНб не хотіли й слухати.

У районному містечку Вишові, недалеко Києва, я зустрічався з адвокатом Миколою Багринівським, бувшим міністром юстиції в закордонному уряді УНР. Його уповноважив президент УНР Андрій Лівийський затвердити український уряд у Києві, якщо такий уряд буде зорганізований. Довелось мені побачити у Багринівського також велику печатку УНР. Але керівники похідної групи ОУНб насміхались з того: ніхто, крім ОУНб, не має права створити всеукраїнський уряд! Та й у «маніфесті» ОУНб, на його початку, було зазначено, що ОУНб поборює всі партії, організації та групи в Україні!

Як тільки закінчилися військові дії в Києві та в його околицях, то частина української інтелігенції, що залишилась у Києві, після наради, вислала делегацію до німецьких окупантів, до військової команди, з проханням дозволити українську владу, і дозвіл одержала. Дозвіл був потрібний, щоб не було жертв, бо німецька команда заборонила всяку політичну діяльність під загрозою кари смерті. І в Києві, самі кияни зразково зорганізували: *Всеукраїнську Національну Раду, Управу Київської Области, Київську Міську Управу, Всеукраїнську Царковну Раду.*

Десь при кінці 1941 року познайомився я в Києві з журналістом Володимиром Дзусем. Він з великою пошаною говорив про організацію влади в Києві самими киянами. Про це Дзусь опублікував статтю в органі українських письменників і журналістів у Львові — «Нові Дні». Він закінчив свою статтю так:

«Ані М ані Б не мають там нічого до говорення в справі організації влади на місцях. Цю велику справу в державний спосіб виконає саме місцеве населення». Як у Києві, так і в Харкові була власними силами української інтелігенції, під проводом Доленка й Семененка, зорганізована місцева влада. Подібне сталося і в Чернігівській області, в Полтаві та в районах Кривого Рогу. Ніде не було чути про «проголошення 30 червня» і не знали про партійне суперництво. Коли Гітлер створив «Райхскомісаріят України», як німецьку безправну колонію, окупанти злік-

відували українські установи. Багато визначних діячів заарештовано й розстріляно.

На питання, хто в Україні буде творити владу, коли настане для того можливість, моя відповідь: *місцеве населення, що живе на Рідній Землі*. Люди, що знають умови життя свого народу і підготовані до керування адміністрацією та господарством, виловлять із себе здатних організаторів і державних мужів. Коли Україна визволиться із пут московського імперіялізму, то ні Ярослав Стецько, «на білому коні», ні Микола Лівіцький, «на коні вороному», не будуть їздити до Києва.

Наприкінці слова визначних українців про ОУНб:

«В час першої світової війни ми (Галичани) мали велику матеріяльну руїну, а в час другої світової війни — велику моральну руїну» (Лукіянович, професор права у Львівському Університеті).

«Коли б бандерівці прийшли до влади в Україні, то було б НКВД в вишиваній сорочці». (Д-р Степан Баран, державний секретар рільництва в уряді Західної Области УНРеспубліки 1918—1919 р.). І нарешті:

Бандерівці — то гангрена на нашому українському національному тілі.

Кремуцій Кордус

ЗА ПОЛІТИЧНУ СВОБОДУ — ПРОТИ ДЕМАГОГІЇ Й НЕУЦТВА!

Поява в вільному світі людей, переслідуваних і караних комуністичним режимом, викликала жваву дискусію в пресі еміграції російської та української. «Дисиденти» (з латинського — відділені, незгідні) російської національності є на чужині в більшому числі і їхній політичний «спектр» ширший. Але і в невеликому числі нових емігрантів-українців є значні розбіжності, до яких треба придивитися.

Не можна промовчати пропаганду, яку почав Валентин Мороз з перших днів після свого прилету із неволі. Його промови до українців та заяви до чужинців суперечать поглядам, які висловили Петро Григоренко, Надія Світлична та інші «відділені», що перебувають в СРСР і на чужині. Григоренко, як повідомляє преса, заявив, що *«в Україну треба нести демократію, а не фашизм»*. Н. Світлична *приєдналася* до заяви П. Григоренка. («Свобода», 1. 12. 1978).

Слова Григоренка й Світличної привітають усі прихильники демократичних вільностей, бо це стверджує, що демократична традиція в українському народі жива, не вважаючи на довголітнє панування терористичного диктаторського режиму.

Зовсім інше почула українська громада на чужині від В. Мороза.

Після прилету до Нью-Йорку В. Мороз заявив, що він прихильник «святої пам'яті д-ра Дм. Донцова». («Свобода», 25. 5. 1979 р.). В. Мороз читав також писання інших ідеологів ОУН, як «Націократія» М. Сціборського. Також «декалог Українського Націоналіста» йому відомий. Д. Донцов писав у книжці «Націоналізм» (Львів 1926 р.):

«Всяка велика ідея є непримирима, брутальна, фанатична, аморальна».

Спитаємо: Чи християнство, ця справді велика ідея, що проповідє свободу, рівність, людяність у суспільстві і згоду між народами, — чи ця ідея аморальна?

В. Мороз приписує Донцову «святість». Він не знає, що Дон-

цов у журналі «Вістник» (Львів) та в своєму видавництві прославляв вождів фашизму: італійського Муссоліні, еспанського Франка, португальського Салазара, німецького Гітлера та інших. Особливо захоплений був Донцов Гітлером, якого він ставив українцям за приклад для наслідування. Донцов писав, що українці в 1917 році мали б «створити рух, подібний до гітлеризму» («Вістник», січень 1937 р.).

Слідом за учителем аморальності й брутальності — Д. Донцовом — писав М. Сціборський, член проводу ОУН:

«У виборі засобів визволення української нації український націоналізм не обмежує себе ніякими «загально-людськими» приписами справедливості, милосердя й гуманізму». («Націократія»).

Ці погляди позичила ОУН, через писання Д. Донцова, із пропаганди німецького фашизму. Ідеолог Гітлерової партії Альфред Розенберг писав: *«Ніякої гуманності»* (Кайне гуманітет). Послідовники Донцова взяли до своєї «філософії» також «Декалог українського націоналіста»:

«Не завагайся виконати навіть найбільшого злочину, коли цього вимагатиме добро справи».

Декалог ОУН ображає моральне чуття релігійних людей. Це глум над Синайськими заповідями: «Не вбивай», «Не кажи ложного свідчення на твого ближнього» і т. д.

Проповідь аморальності, брутальності і насильства, яку ширив Д. Донцов, привела ОУН до братовбивства. Так, 25 липня 1934 р. убито у Львові видатного педагога, Івана Бабія, директора Української Академічної Гімназії. Провід ОУН засудив на смерть проф. І. Бабія, бувшого старшину Української Армії, бо він забороняв ширити в школі пропагандні видання ОУН. І. Бабій розумів, що ця нібито «революційна робота» ОУН дасть польській владі нагоду зліквідувати гімназію, і тоді українські діти зостануться без освіти. Донині провідники ОУН не відмежувалися від цього страшного злочину і не засудили ганебного убивства педагога-патріота.

Митрополит Андрей Шептицький писав до тих, що послали хлопця, збаламученого пропагандою аморальності, на криваве діло — убивство директора І. Бабія:

«Якщо хочете зрадливо вбивати тих, що противляться вашій роботі, прийдеться вам убивати всіх професорів, учителів, що працюють для української молоді, всіх батьків і матерей українських дітей, усіх наставників, провідників виховних інституцій, усіх політичних і громадських діячів».

Д. Донцов писав, що в суспільному житті рішає ірраціональне хотіння, «фанатизм, інстинктові почування, емоційність замість

розумовости» («Націоналізм»). Донцов хотів, щоб українці розвивали у себе фанатизм, почування, не контрольовані логікою, розумом. Він надіявся знайти відповідь на політичні проблеми «в тайниках національної психіки» («Націоналізм»). Що то за «тайники», де їх шукати і куди вони ведуть, — Донцов не міг пояснити. Це свого роду політичне ворожбитство...

Нині цю туманну «філософію» проповідує українцям В. Мороз. В липні 1979 р. на літніх курсах при Гарвардському Університеті В. Мороз хвалив київського князя Святослава (умер 972 р.): мовляв, Святослав керувався своєю інтуїцією, «через не-раціональний зв'язок з містичними природними 'силами'». («Юкрейнієн Віклі», 27. 7. 1979). Свого часу Гітлер називав себе «пророком» і вірив, що має надприродні сили...

Пропаганда Донцова за фанатизм, за емоційність, за «пристрасть», яка не знає ніяких «чому», за безмотивність (це його улюблені слова) — ця пропаганда захопила фантазію наївних людей, що пристали до ОУН. Їм особливо був до вподоби клич — «гін до влади», до чого вони хотіли дійти і «найгострішими засобами», як радив Донцов.

Зерно фанатичного аморалізму, засіяне проповіддю Донцова, зійшло і зацвіло кривавим цвітом особливо в Західній Україні за другої світової війни.

Згідно з своєю програмою, ОУНівці хотіли створити диктатуру своєї партії над українським народом.

«Режим національної диктатури відкидає всяку участь партій, — написано в програмі ОУН з р. 1939. «Існування політичних партій буде заборонене законом. Єдиною формою політичної організації буде ОУН». В диктаторській державі, про яку мріяли ОУНівці, мав би стояти на чолі «вождь нації». Цей вождь нації виводить свої права не з конституції, але із довіря до своєї власної особи». (Збірник «Українішер Націоналізмус», Прага 1939 р.). Довіря народу «вождь нації» здобував би не через вільні вибори, а, мабуть, спираючись на «тайники національної психіки».

Цей спосіб, як покажемо далі, подобається В. Морозові, бо він не визнає голосування, виборів: «Не голосування, — а віра», — казав він у промові до українців у Мюнхені 24 червня 1979 р.

Жадоба влади так запаморочила ОУНівців, що охочі стати «вождями нації» не спинилися і перед найтяжчими злочинами, аби вилізти нагору, до урядування, «необмеженого ніякими законами, що спирається буквально на фізичне насильство». Так визначив диктаторський режим вождь большевизму Ленін.

Фракція ОУН Бандери пристала 1943 р. до Української Пов-

станської Армії, яку zorganizував Тарас Боровець Бульба від 1941 р. Бандерівці підготували замах на життя Т. Боровця Бульби, але не мали успіху. Зате вони замучили дружину Т. Бульби. Терор фракції Бандери обернувся також проти членів ОУН Мельника. Кость Гірняк, свідок кривавої роботи партійців Бандери на Волині, пише в своїй книжці «Український Легіон Самооборони», Торонто, 1977 р.:

«Славна СБ з людьми іншої думки почала розправлятися без жодного суду. Отже рідна земля, садиба батьків та своя хата перестали бути захистом». Горе тому, хто відважився критикувати криваву роботу «Служби Безпеки ОУН»:

«Такі сміливі зникали найближчої ночі, їхні батьки, брати, сестри чи діти віднаходили їх згодом, понівечених жахливими тортурами» (ст. 14).

Інший воїн УПА, М. Скорупський, пише в книжці «У наступах і відступах», Чикаго, 1961 р.:

«Братовбивства, доконувані бандерівцями, розідали український фронт».

Олег Шуляк (О Штуль) ганьбить терор, який завели партійці С. Бандери в УПА, і зазначає, що то була «компромітація проливої крові і визвольної боротьби в цілому». («В ім'я правди». Роттердам, 1947 р.).

В. Мороз не міг знати, що діялося в Україні за другої світової війни. Тепер йому оповідають пропагандисти-братовбивники всякі вигадки про свої «геройства» і заперечують загально відомі факти.

Щоб було ясно, як послідовники «святої пам'яті Донцова» діяли на Волині, щоб захопити команду в свої руки, подаємо передрук листа от. Т. Боровця Бульби з того часу:

«ОБОРОНА УКРАЇНИ»

Особливе видання № 1. 10. 8. 1943 р.

ВІДКРИТИЙ ЛИСТ

до Членів Проводу Організації Українських Націоналістів —

— Степана Бандери.

«Коли в липні 1941 р. Українська Повстанська Армія «Поліська Січ» розпочала свою збройну акцію, Ви займали супроти неї негативне становище, яке триває до останньої хвилини. Непорозуміння полягало в тому, що ми не підпорядкувалися урядові Степана Бандери і Ви це вважали за прояв отаманії та анархії з нашого боку.

Ми не могли підпорядкуватися урядові, який проголосив Українську Державу за плечима німецької армії без офіційного визнання цієї держави німецьким урядом. Нам було ясно, що коли Німеччина офіційно Української Держави не визнала, але дозволила її проголошення, то в тому факті криється провокація. Німці в перших днях їх походу на Схід потребували: 1) створити вражіння серед народів ССРСР, що існує Українська Держава, і, мовляв, можуть повстати також інші держави; 2) голосу українців до червоної армії, щоб масово переходили до «визволителя»; 3) українського підпису на летючках та відозвах, щоб населення здавало німцям зброю та зберігало для них майно, яке могло б залишитись в руках народу; 4) нашої крові перед фронтом, на фронті й за фронтом; 5) розконспірувати клітини українських революційних організацій, щоб їх потім знищити.

Крім того, непорозуміння поглиблювалось тим, що Ви визнаєте фашистівську засаду безоглядної диктатури Вашої партії, а ми стояли на становищі кровної та духовної єдності цілого народу на засадах демократії, де всі мають рівні права та обов'язки. На цих засадах ми ще тоді знайшли площину для співпраці з багатьма націоналістами, без того, щоб вони або ми зрікались своїх поглядів.

Ми стверджуємо світоглядову багатогранність серед українського народу й не бачимо потреби ліквідувати її штучними засобами штучної «єдності», а вважаємо, що одиноким правильною буде та концепція, яка, замість розпалювати внутрішню міжусобицю за владу, змобілізує всі сили народу до боротьби насамперед з зовнішніми ворогами та підпорядкує їй не тій чи іншій партії, а маєстату нації й держави.

Щоб цю ідею перевести в чин — в осени 1942 року ми звернулися до Вас і до ОУН під проводом полковника Мельника з офіційною пропозицією zorganizувати Українську Революційну Раду, зложену з представників всіх діючих українських революційних осередків.

Ви нашу пропозицію відкинули, обґрунтовуючи тим, що одиноким проводом українського народу являетесь Ви. З полковником Мельником ми не могли зв'язатися, але місцеві чинники розпочали співпрацю з нами на засаді міжпартійного порозуміння.

Коли політична співпраця виявилась неможливою, ми запропонували Вам співпрацю військову. В ті часи Ви ще партизанки не провадили й гостро проти акції виступали, а ваші члени називали нас слугами Сталіна та Сікорського.

Дня 22-го лютого 1943 р. відбулася наша офіційна нарада

з Вашими політичними представниками. Нарада виявила, що ОУН змінює свій погляд на партизанку й визнає потребу її існування та потребу збільшення повстанських рядів. Устійнено політичну лінію для партизанки, а тактику й оперативні плани мав опрацювати спільний штаб.

Дня 9-го квітня 1943 р. відбулася наша перша нарада з командуючим Ваших Військових Відділів ОУН тов. «Юрком». Стверджено потребу одного спільного штабу, прийнято, що військові відділи ОУН перестають існувати, а вся українська національна партизанка виступатиме під нашою старою назвою — Українська Повстанська Армія. Намічено генеральну лінію військової акції, що мала бути спрямована головним чином проти німецького окупанта й совітських парашутистів. За два тижні мала відбутись слідуєча зустріч для укомплектування штабу УПА. Ваші представники не з'явилися. На визначену другу зустріч 23 травня Ви так само не з'явилися. Ви перервали всякий зв'язок з нами, але попередні зустрічі, розмови та плани — Ваші люди використали, щоб перейняти нашу популярну назву — УПА та вживати в своїх публікаціях наших протифашистських кличів.

Ще в березні ц. р. неконспіративним захованням організаційної сітки спровоковано передчасно на загальне повстання українську поліцію, чим загнано багато людей в могилу та німецькі лягери, а українське населення віддано під польський та інший терор.

Вже в часі переговорів, замість провадити акцію на спільно наміченій лінії — Військові Відділи ОУН, від імені УПА, та ще й ніби то з наказу Бульби, заходились винищувати в ганебний спосіб польське та національних меншин цивільне населення. Замість сильного фахового удару по німецьких стратегічних пунктах, ваші бойові команданти дали зброю в руки дітям, які для спорту почали стріляти на німців з-за кожної хати, та дали змогу німецькій пропаганді виправдовувати їхні звірства. Командування партизанськими відділами в багатьох випадках передали не в руки фахових командирів, а в руки недосвідчених партійців, які, не знаючи ні завдань, ні тактики партизанської боротьби, ведуть акцію з величезними втратами в людях.

Перед переговорами, і після них, члени Вашої організації ведуть агітацію проти нас. Один раз голосять, що Бульба підпорядкований проводові ОУН і тільки командує одною партизанською групою. А потім, що з Бульбою не можна нічого зробити і поважно говорити, бо Бульба говорить одне, а робить друге. Акція міжусобиці доходить до того, що в останніх днях виявились спроби

перетягання силою на свою сторону та роззброювання наших відділів, викрадання зброї всякими підступами, перешкоди в харчуванні людей, арештування наших зв'язкових, нищення нашої преси, літератури і т. п.

Щоб не бути голословним, наводжу факти:

В Сарненській окрузі Ваші люди в Бережниці підступом роззброїли один наш відділ, відібрали і спалили всю літературу, людей з відділу довго агітували перейти на свою сторону, а коли ті не погоджувалися — рішили їх перестріляти. Тільки несподіваний напад большевиків на село Бервятиця врятувало цим людям життя.

На Крем'янецьчині, де наші й Ваші люди цілий час переводили спільні операції проти окупанта і навіть створили спільний оперативний штаб, Ваші люди потрапили зламати підписану угоду, підступом напасти та роззброїти цілих три сотні і знищити штаб, чим Ви хвалитеся, як великим досягненням, що мовляв три сотні «мельниківців» вже пішло пасти корови і те саме чекає на них всіх.

Все це пояснюється тим, що, мовляв, якийсь там поліський мужик Бульба «виломався» з-під дисципліни, оголосивши себе отаманом і хоче бути вождем України, тоді коли саме Провидіння призначило на це саме становище тільки Степана Бандеру.

Товариші націоналісти! Як Вам не сором і де Ваша національна мораль та гідність толерувати такі злочини та оперувати в пропаганді такими засобами?

Хто з чесних революціонерів може ділити сьогодні функції в Україні, коли вона димиться в пожарах та стікає кров'ю. Хто ще тепер може мріяти про ті вищі становища, коли щоденно падають тисячі та гинуть від терору і голоду? Чи важніше сьогодні те, хто буде правити Україною, чи те, щоб її спільними силами врятувати перед цілковитою загладою? Хто про такі речі сьогодні думає — той не український патріот, а професійний політик, що дійсно думає про Україну не як про свою батьківщину, а як про місце теплих посад. Перше — треба визволити рідну землю і свій народ з-під чобота ворогів, а справа становищ — це марнота. Державна влада — не вигідне місце, а найвідповідальніший пост тяжкої служби батьківщині.

Ви на кожному кроці говорите про доконечну потребу єдності серед українського народу, а на ділі змагаєте перевести цю єдність не шляхом об'єднання всіх сил народу на підставі взаємного порозуміння і шанування політичних переконань інших співгромадян, а тільки шляхом підпорядкування всіх диктатурі однієї партії.

Ваша пропаганда закидає нам як злочин те, що ми не хочемо підпорядкуватися Вам, як самотньому провіднику. Ми з великою охотою готові кожної хвилини підпорядкуватися, але для цього потрібна здорова політична концепція і солідна платформа.

Чи концепція і платформа, на якій спирається Ваша праця, може стати головним чинником державного будівництва? Вона могла б бути її частиною, якби Ви не були засліплені манією величчя, а провадили свою революційну працю скромно і чесно, як це лицьове справжньому патріоту, але у Вас, на превеликий жаль, цього нема.

Жодна партія не може мати монополію на український народ. Боротьба за тотальний режим можлива є тоді, коли вона в терені має відповідний ґрунт. Коли ж того ґрунту нема і вона затягається, — вона тільки анархізує життя народу і всяка така спроба в часі війни народу за свою державу є не що інше, як національний злочин.

Чи правдивий революціонер-державник може підпорядкуватися провіднику партії, яка починає будову держави від вирізування національних меншин та безглузлого палення їх осель? Україна має грізніших ворогів ніж поляки. Кожна дитина знає, що винищення кількохсот поляків в деяких областях не зліквідує польської небезпеки для України. Польський народ всеодно існує і як довго він буде в тій же неволі, що й ми, так довго силою обставин він буде не ворогом нашим, а союзником. Які заміри можуть мати поляки супроти нас в майбутньому і як уложаться наші взаємовідносини — це інша річ. Сьогодні, замість різатись взаємно, ми мусимо монтувати один революційний фронт всіх поневолених народів проти окупантів, а не відкривати собі зайвих фронтів. І якраз Гестапо і НКВД того союзу поневолених народів бояться, тому і натравлюють народ на народ та розбивають блахманом нових ідей кожен народ зокрема, ділячи його на політичних ворогів.

Ваші люди всюди хваляться як діти, що, мовляв, нас дуже багато, що в нас велика організаційна сітка та ціла армія, тому всі мусять нас слухати і нам покорятися.

Мало сітку закинути в глибоке море. Важніша річ — витягти її звідти цілою. При Ваших методах вистрілювання українців з червоної армії, бувших українських комуністів, комсомольців, та бичування народного активу, як це було на Житомирщині, душення путем своїх найкращих людей, — Ви не зможете армії, а навпаки — знищите самих себе й тих, які самотньо українську державу могли би збудувати.

Ваш шпідіаж топче по моїх слідах. Дітвора всюди розвідує,

де, хто, скільки, яка охорона. Часто чути погрози, залякування і т. д. Таку поведінку Вашої української організації — кваліфікуємо, як національний нетакт. Охорону я тримаю тільки від німців і москалів. Перед українцями я ще не ховався і не думаю ховатись, без огляду на те, яких вони політичних переконань. Ніхто мене не замурував у льох, як голосить «шептана пропаганда»; я перебуваю щоденно разом з повстанцями й між цивільним населенням, де можете зустріти демократів, націоналістів, комсомольців і бувших комуністів, яких я не боюсь так, як бояться Ваші командири своїх однопартійців.

На закінчення можу сказати тільки одно: або Ви, Товариші, необдумано вибрали хибну дорогу, або впали жертвою чужої провокації. Так в одному, як і в другому випадку існує дорога чесного відвороту, замість «принципово» йти в пропасть і тягнути за собою інших. Чесний відворот — це не брак відваги і не сором, а доказ революційної чесности, цивільної відваги та реального підходу до справи.

Ми ще раз пропонуємо Вам створити спільно з усіма діючими українськими революційними осередками Українську Народню Революційну Раду, яка самотня буде спроможна стати дійсним політичним проводом цілого українського народу, а не одної партії, надасть відповідний напрям нашій всенародній політиці та збройній силі. За назву УПА, під якою Ваші люди розпочали акцію не завжди військово-державницького характеру, не маємо наміру сперечатись... Тим більше, що в міру поширення військової акції по цілій Україні — наша збройна сила прийняла характер всенароднього руху і тому мусіла перейменуватися на Українську Народню Революційну Армію.

Уявляю собі, яку радість викличе цей лист серед наших воюючих, що між українцями немає згоди, але, на мою думку, краще про всяке зло говорити, як його промовчувати.

Вислати цей відкритий лист до Вас змусила мене Ваша робота в терені, яка входить в таку стадію, коли до братовбивчої війни залишається лише один крок. Про це говорять Ваші провідники, відкидаючи всякі переговори та порозуміння, вимагають абсолютного підпорядкування виключно проводові Вашого ОУН. Вони відверто заявляють, що, для досягнення своєї партійної диктатури, не заважаються розпочати братовбивчу війну, навіть — коли б вона коштувала українському народові не сотні, а цілі мільйони жертв.

З тих оглядів я дозволю собі запитати Вас: за що Ви боретесь? За Україну, чи за Вашу ОУН? За Українську Державу,

чи за диктатуру в тій державі? За український народ, чи тільки за свою партію?

Будьте певні, що ніхто з наших людей зброї з рук не випустить. УНРА є осередком українських патріотів — військовиків різних політичних переконань, для яких відбудова української держави являється найвищою метою їхнього життя. І було б злочином супроти народу, коли б ми, свідомі того, що вибраний Вами шлях є хибний, мовчки дивилися, як справа нашого національного визволення летить у безодню. Такої думки є більша частина українських патріотів, яких Ваша диктатура думає зтероризувати. Все громадянство відчуло й відчуває жахливі наслідки Вашої політики.

Для з'єднання всіх національних сил — ми зробили все. Простягаємо до Вас ще раз братню руку. Коли Ви ставите справу України понад все, коли поза Вашими плечима не криється спритно замаскована ворожа пружина, то ми знайдемо спільну мову, так, як знаходимо її ми з Вашими стрільцями нераз, лежучи разом в одному окопі під ворожим вогнем.

Тому створімо Українську Народню Революційну Раду, як єдиний міжпартійний орган всенациональної політики та головний центр державного будівництва.

Хай живе єдиний революційний фронт українського народу, репрезентований Українською Народньою Революційною Радою!

Слава Україні!

Командувач УНРА, Отаман Тарас Бульба-Боровець».

«Замість чесної відповіді на цей лист, Лебедь видав вирок смерті на цілий штаб та злочинний наказ активізації масового братовбивства. 19. 8. 1943 р. відділи СБ Лебеда підступно нападають на штаб отамана Бульби, грабують, наче татари, все майно, вбивають багато людей...

Штаб розбито на дві частини. Одна, оперативна, частина, з отаманом Бульбою, начальником штабу отаманом Щербатюком-Зубовим, сотн. Ждановичем, сотн. Расвським, хор. Митрингою та іншими старшинами, вирвалися з оточення. Натомість друга, адміністративно-вишкільна, з дружиною отамана Бульби п. Анною Боровець, род. Опоченською, полковником Новицьким, полковником Трейком, полковником Совенком, поручн. Гудимчуком та іншими людьми — попали в «полон» Лебеда. Їх вивезено до штабу УПА-Північ, в район Студень. Крім того, по всіх інших районах тієї ж ночі, з 19. на 20. 8. 1943 р., була проведена масова винищувальна акція проти всіх «бульбівців». Багато старшин та

козаків силою примушено вступити в ряди нових відділів УПА Лебеда, а хто не погоджувався — розстрілювано їх та вішано...

Дружину отамана Бульби кати СБ мордували від 19. 8. до 14. 11. 1943 р. і замучили на смерть. Вимагали виявити — які пляни має її чоловік, де поховані магазини і друкарні та архів армії? Згідно зі свідченнями учасників катування та охорони, Анна Йосипівна Боровець вмерла, нічого не зрадивши. 15. 11. 1943 року до отамана Бульби дійшла жахлива вістка, що його дружина від 14. 11. 1943 р. — не живе... Така ж сама доля спіткла дуже багато інших людей»...

От. Бульба не одержав відповіді на цей лист. Начальник «Служби Безпеки» ОУНБандери Микола Лебедь видав засуд смерти на штаб от. Бульби і почав масовий терор на повстанців, що не мирилися з «політикою» і «стратегією» ОУНБандери.

В. Мороз не потрудився пізнати правду про події в українському повстанському русі і зробився пропагандистом тих, що відповідають за братовбивства та інші злочини. Він промовляв на з'їзді в Елленвіллі (Америка), що був скликаний на згадку про 50 роковини ОУН і на славу Ст. Бандері.

В. Мороз, слідом за Донцовом, вважає, що в суспільстві рішає не розум, а неконтрольовані розсудком ірраціональні хотіння, «темні інстинкти». 12. 5. 1979 р. В. Мороз у промові до українців у Нью-Йорку сказав:

«Я більше вірю моему серцю ніж моему мозкові». («Фратернал Войс», ч. 20, додаток до «Народної Волі», Скрентон).

Само собою, почування, бажання, стремління, коли опановують маси, мають велику вагу в суспільному житті. Але почування, неконтрольовані розумом, — знижують людину до рівня безсловесних тварин і можуть наробити великої шкоди. Проти культу почувань, неконтрольованих розумом, говорить українська приповідка: *«Дай серцю волю, заведе в неволю».*

Незнання історії привело В. Мороза до заперечення славної політичної традиції і геройської боротьби українського народу під прапором Української Народної Республіки. В. Мороз з погордою говорить про «ліберальну філософію» творців Української Народної Республіки. («Свобода», 13. 7. 1979). Він не розуміє, що люди «ліберальної філософії» проголосили Українську Народну Республіку і створили армію, котра до кінця 1920 р. обороняла Рідний Край, часто билася зброєю, яку здобувала у ворогів.

В. Мороз зневажає українських патріотів, котрим довелося будити національну свідомість у народі, приспану чужим режимом. То був час, коли голова українського революційного парля-

менту — Центральної Ради — Михайло Грушевський мусів писати для просвіти народу книжечки: «Хто такі українці і чого вони хочуть», «Звідки пішло українство і до чого воно йде» та інші.

1 листопада 1918 року в Західній Україні люди «ліберальної філософії» проголосили незалежність під назвою «Українська Народна Республіка» і створили військо, котре, хоч незабезпечене зброєю, 9 місяців видержувало атаки незмірно дужчої польської армії. Зневажані Донцовом і Морозом люди «ліберальної філософії» Наддніпрянщини, разом із послами Західної Области УНРеспубліки, проголосили в Києві 22 січня 1919 р. соборність України. Творці УНРеспубліки своєю жертвенною боротьбою здобули піддержку і прихильність народних мас.

Не терпіли патріоти демократичної України братовбивства: цими злочинами зап'ятували себе діячі «акту 30 червня 1941 року», що хваляться своїм «геройством». Коли б В. Мороз знав факти, то не посмів би легковажити геройську боротьбу народу за волю під прапором УНР і не називав би традиції демократичної української державности «відцвілою байкою».

У промові в Мюнхені 24 червня 1979 р. В. Мороз кликав українців до єдності: мовляв, треба створити «український моноліт», щоб була «одна українська громада». Як собі уявляє він створення єдиної української громади? Дуже просто: Мороз згадує проголошення Стецькової «Української держави» у Львові 30 червня 1941 року. Він твердить, що була б єдність, «якби меншість, за законами національної дисципліни, підкорилася більшості». («Свобода», 14. 6. 1979 р.).

Чи були можливі тоді вільні вибори, голосування, щоб довідатися, за ким стояла більшість народу? Хіба що треба було б усім українцям визнати «уряд» Я. Стецька та його безглузді спроби здобути ласку німецького фюрера?! Він писав 30 червня 1941 року:

«Новоповстаюча Українська Держава буде тісно співдіяти з націоналсоціалістичною Німеччиною, що під проводом Вождя Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі і світі»... Ці слова преса ОУН Бандери — Стецька замовчує, мовби їх не було на світі!

У своїх заявах і промовах В. Мороз говорить не тільки про українські справи. Пробувши довгі роки в неволі, відірваний від інформації, він всеж береться рішати проблеми світової політики, і дає поради президентам і міністрам різних країн. В. Мороз говорить про «янгота з мечем», про «молодих людей в уніформах», про войовничого князя Святослава і т. д.

12. 5. 1979 р. в промові до українців у Нью-Йорку В. Мороз заявив:

«Не бійтеся мати ворогів». «Хто має багато ворогів, той має і багато приятелів». Свого часу хвалився Гітлер: «Чим більше ворогів, тим більше чести». Німецький Фюрер нажив собі ворогів на цілому світі, але приятелів не здобув...

В. Мороз старається захопити фантазії своїх слухачів патріотичними фразами:

«Я знаю, що моя нація найбільша!.. Тільки той народ, що твердо вірить у свою місію, вступить переможно в світ. Світ, що не включає вільної України, не може існувати» («Фратернал Войс», ч. 20, травень 1979 р., Скрентон). В. Мороз запевняє, що Україна має досить сили, щоб визволитися. Тому він заявив у Мюнхені на вічі українцям: «Не кажемо: «Поможіть нам!».

В. Мороз не хоче знати, що великі зусилля й криваві жертви нашого народу в роках 1917—1920 не принесли Україні свободи саме тому, що нам ніхто на світі не поміг: чужі уряди не продавали нам ні зброї ні ліків, і військо та людність масами вмирали без медичної допомоги. А нашим ворогам великодержави помагали політично і збройно проти нас. *Українські збройні сили регулярного фронту в 1919 році зруйнувала не ворожа сила, а епідемія тифу.*

В. Мороз викликає захоплення у наївних людей хвалькуватими фразами: мовляв, в Україні є «ключ до рівноваги в світі». Або: «Без самостійної України не буде рівноваги». Майже 150 років була в Європі рівновага без незалежної Польщі. Майже 300 років була в Європі «рівновага», коли Німеччина була розділена на десятки малих держав, що були залежні від Франції, Росії та Англії.

В міжнародній політиці не мають ваги мрії, надії, фантазії, *рішає сила — організаційна, господарська, культурна й військова* та уміння їх належно використати в відповідний час. Тому німецький канцлер Отто Бісмарк, якого шанує В. Мороз, називав політику «*мистецтвом можливого*». Але В. Мороз запевняє, що народи здобувають волю «вірою». Це романтична фразеологія без реального змісту.

В. Мороз збирається «*навчити захід*», як боронитися проти комуністичної загрози. Він радить: «Живіть неспокійно, живіть небезпечно!» Це улюблена фраза італійського дуче Муссоліні. В. Мороз хвалився у мюнхенській промові 24 червня 1979 р.: «*Ми навчимо, як вигравати Вієтнамські війни!*» Значить, міністри й генерали різних держав мали б іти в науку до В. Мороза? Однак він огірчено каже: «Захід нас не розуміє»...

Чи розуміє Мороз, що він через такі пусті фрази стає комічною фігурою в цивілізованому світі?

У промові в Мюнхені 24. 6. 1979 р. В. Мороз критикував президента Картера, що вів переговори з Брежньовим у Відні про обмеження атомового зброєння. Він назвав Картера «Юдою» і сказав, що Картер стояв у Відні перед Брежньовим, як залежний від Москви президент Чехословаччини Гусак...

Щоб «навчити захід», як добитися успіхів у політиці, В. Мороз на пресовій конференції в Мюнхені 26. 6. 1979 р. процитував із «Декалога Українського Націоналіста» слова: *«Здобудеш українську державу або згинеш у боротьбі за неї»*. Але розсудних людей не можна захопити кличем: *«Або все, або нічого»*.

В Мюнхені В. Мороз мав авдієнцію у Ф. Й. Штрауса, міністра-президента Вільної Баварської Держави. Він «побажав д-рові Ф. Й. Штраусові виграти в наступних виборах і стати канцлером Німеччини». (*«Шлях Перемоги»*, 8. 7. 1979). При тім В. Мороз висловив надію, що Штраус, коли стане на чолі уряду Німецької Федеративної Республіки, «почне баваризацію німецької політики». (*«Шл. Перемоги»*). Як зазначає *«Шлях Перемоги»*, Мороз зв'язує з цим *«бандеризацію»* української політики...

Тактовний гість у чужій країні не мішається до її внутрішніх справ. В. Мороз такту не має. Він дістав гостру відсіч від преси в Канаді за втручання до внутрішніх справ цієї країни.

В пресі Християнсько-Соціальної Партії не згадано про авдієнцію Мороза у баварського міністра-президента Штрауса. Це показує, що спроба В. Мороза *«навчити Захід»* і *«знайти спільну мову з німцями»* (це слова із його промови до українців у Мюнхені 5. 7. 1979 р.) не мала успіху.

Перед тим В. Мороз був у Лондоні і там мав пресову конференцію 18. 6. 1979 р. Журналістам прочитано заяву В. Мороза:

«В СССР зростають нові національні сили, які скоро розв'яжуть імперію, і з цими силами Заходові треба співпрацювати». (*«Укр. Думка»*, 28. 6. 1979 р.). Про цю конференцію англійська преса зовсім не згадала...

Войовничі фрази В. Мороза, як «пієтет (пошана) до зброї», «геройний спосіб життя», «янгол з мечем» і подібні, не діють в політичних колах Заходу. Але В. Мороз надіється цим способом «підняти українську справу, зацікавити нею чужинців». (Промова в Еленвіллі 8. 7. 1979 р., надрукована в *«Свободі»* 13. 7. 1979 р.).

Досвідчені політичні голови Заходу зразу побачили, *яким духом дихає В. Мороз*, котрий хвалить «нерациональні почуття» і з погордою ставиться до виборів у демократичних державах:

«Не голосування, а почуття», не голосування, а віра». Мовляв, таким способом Бісмарк створив Німецьку імперію 1871 року.

Творець наукової історії України Володимир Антонович (1834—1908) розумів вагу чуттєвих елементів та «інстинктів» у суспільних рухах. Однак він порівнював політику з математикою. В політиці, писав Антонович, треба розумом зважити всі можливості і тоді робити відповідні рішення. До політичної містики російських історіографів (Льва Толстого, Федора Достоєвського та інших) Антонович ставився негативно.

Як приклад політичного провідника, у якого українці мали б учитися, згадує часто В. Мороз князя Святослава. Він хвалить «етику Святослава», його «безкомпромісовість» та войовничий характер.

Це повело Святослава в далекі походи за межі Русі-України. Він напав, задля здобичі, на Хозарську державу над Нижнім Доном і Волгою і зруйнував цю країну, що стояла на вищому рівні культури і була забором для України проти наїздників диких орд зі Сходу. Після цього прийшла в Україну-Русь орда печенігів і принесла спустошення й смерть нашій людині.

Святослав не вважав на небезпеку від печенігів, він кинувся з військом до Нижнього Дунаю, де воював з греками й болгарами. Святослава полонила фантазія, чи «інстинкт здобування», про який пише Донцов. Він задумав розширити свою владу так далеко, що хотів зробити своєю столицею Переяславець над Дунаєм. «Тут середина землі моєї», — казав Святослав, — бо сюди будуть сходитися всякі багатства («благая»): коні й срібло від чехів та угрів, від греків — вино, золото й дорогі матерії («паволоки») а із Русі — мед, віск та невільники («челядь»). Із того видно, що з Святослава був неабиякий купець...

Поки Святослав воював над Дунаєм, печенізька орда руйнувала Україну над Дніпром і оточила столицю Київ. Була небезпека, що печеніги візьмуть у неволю матір Святослава — княгиню Ольгу, його жінок і дітей.

Після неуспіхів у війні з греками мусів Святослав вертатися з військом до Києва. Над порогами його зустріла печенізька орда і там зложив свою буйну голову й сам князь Святослав.

У Київському Літописі є слова докору Святославові за його немудру політику:

«Своя землі охабив (покинувши), чужої іскаше»...

Про воєнне мистецтво Святослава літописець повідомляє: він не хотів нападати на ворогів несподівано, а попереджав словами: — *«Іду на ви»!* Навряд чи можна назвати цю тактику Свято-

слава мудрою і практичною. Але В. Морозові ця фраза дуже до вподоби...

Захоплення В. Мороза князем Святославом, його «етикою», показує незнання української історії. Мусів би він взятися до студій. Аджеж, будши в Україні, він мусів вивчати історію згідно з директивами комуністичної «партійної науки», праці незалежних істориків не були йому доступні. Тому він у своїх промовах тепер «надолужує» партійною пропагандою з іншого боку...

У справах релігійних і церковних В. Мороз виявив нерозуміння проблем минулих і сучасних. В Мюнхені в червні 1979 р. він висловився за створення української «національної віри».

Кожний знає, що християнська релігія не національна: це віра для всіх народів. В посланні апостола Павла до Колоссян написано:

«Нема грека ні жидовина, обрізання і необрізання, чужоземця й скита, невольника й вільного, а все і у всьому Христос».

В. Мороз знає про давні спроби приєднати українців до Римської Церкви і йому відоме проголошення унії в Бересті 1596 року. Він кличе — *«об'єднати церкви»* і дає свій плян: мовляв, мусить бути «одна церква при двох обрядах», єдина «українська національна церква». В. Мороз не знає, що Українська Католицька Церква відрізняється від Православної не обрядом, а догматами і устроєм.

В. Мороз каже: «Я православний». Але він, непроханий, мішається до справ Католицької Церкви. Він уже знайшов і *«особу, що може об'єднати»* українців православних і католиків: це Верховний Архієпископ Йосиф Кардинал Сліпий. (Промова в Мюнхені 24. 6. 1979 р.). На вічі в Елленвілі В. Мороз проголосив:

«Для простого українця давно вже перестали бути канонічні різниці і канонічні проблеми — Православна чи Католицька Церква». («Свобода», 13. 7. 1979 р.).

Нарада українських православних єпископів в Америці видала заяву з приводу плянів В. Мороза, реформатора церковного життя:

«Легковажне трактування В. Морозом церковних проблем учасники нарад вважають за далекойдучу нерозважність, яка може викликати неспокій і заколот як в Україні так і в суцільній як досі українській громаді поза її межами». («Укр. Слово», Париж, 15. 7. 1979 р.).

З своїми плянами пішов В. Мороз і до Папи Івана Павла II. Мороз запевняв Папу, що українська молодь захоплена ідеєю

створення «українського вселенського патріархату», і що православні українці охочі створити єдину українську церкву, разом з католиками...

Бувши у Івана Павла II, В. Мороз не минув, своїм звичаєм, і проблем світової політики. Цим він похвалився журналістам на пресовій конференції в Римі:

«Я зазначив Папі, що в недавніх кількох тижнях Папа здобув собі в Польщі комуністів, а президент Картер у Відні стратив усе, що можна було згубити, коли підписав договір Солт». (Договір про обмеження атомового зброєння). «Як видно, в тому Папа був згідний зі мною», — казав В. Мороз. («Дейли Телеграф», Лондон, 30. 6. 1979 р.).

Голова Католицької Церкви, бачив, що має перед собою агітатора, котрий хотів накинути йому свою оцінку політики великодержав, і дав доручення відповідним органам Ватикану повідомити пресу, що В. Мороз не мав аудієнції у Папи. Очевидно, Іван Павло II мав *дуже поважні причини* для цього і кожна людина з тактом це рішення зрозуміла б.

Але не такий «дипломат» із Валентина Мороза! Він показував журналістам на пресовій конференції в Римі фотознімку своєї розмови з Папою... Мабуть мусів Іван Павло II вияснити американському президентові дипломатичним шляхом, як дійшло до цієї сумної пригоди з В. Морозом.

Так спроба В. Мороза впливати на світову політику завершилася *світovým скандалом*. На жаль, не тільки для нього. Адже В. Мороз заявляє, що він висловлює надії мас українських, що перебувають під диктаторським режимом. Подібно й Я. Стецько виступає в світі як «останній прем'єр-міністр вільної України» і ставив президентові Фордові домагання в жовтні 1976 р., щоб той учинив «розвал Російської імперії». Коли ж його Форд не послухав, то Стецько загрозив, що «український 50-мільйоновий народ» та інші поневолені народи будуть уважати Америку «як нашого ворога і союзника Росії в гнобленні нас». («Шлях Перемоги», 24. 10 1976 р.).

І до цього *політичного убожества* пристав В. Мороз... Він, у спілці з Стецьком, надіється здобуття прихильності до України в різних державах і «заставити американський світ працювати на українську справу»... (Слова з Морозової промови в Елленвіллі, надруковані в «Свободі» 13. 7. 1979 р.). Серйозні люди, читаючи або слухаючи такі заяви, мають веселу розвагу. Але в політиці, як каже французька приказка, «*сміх убиває*»...

В. Мороз ставить з погордою до демократичного ладу, як до витвору «ліберальної філософії». Він прихильник «бандери-

зації», тобто — диктатури Стецькової партії. В. Мороз мусить знати, які поради для пропаганди в вільному світі дав своїм партійцям С. Бандера. 1950 р. Бандера писав:

«Починаючи від 1945 року, різні кон'юнктуристи, роблячи з себе речників «демократизму», намагаються втягнути українську самостійницьку політику в таку ж саму гру в демократію, яка відбувається на міжнародному форумі... Справжнім мотивом того галасування про демократію не були дійсні потреби українського визвольного руху й українське ество, а безкритичне сприймання й нерозуміння того, що по суті діється в міжнародному житті»...

Ці слова показують, ніби демократичний устрій є противний українському характерові («еству»)...

Однак Бандера дозволяв своїм партійцям уживати демократичної термінології в пропаганді на міжнародному форумі. У своїй статті він казав:

«Великого значення набирає розрізнення між властивою, повною програмою, на якій мобілізується і формується власні сили, і політично-пропагандивною тактикою на окремих відтинках» («Укр. Самостійник», 5. 2. 1950 р.). Таким чином, Бандера залишив непорушно диктатуру своєї партії, як «повну програму» для українців, а на «окремих відтинках» (в пропаганді між чужинцями) радив «демократичне» маскування. Чи не для того водили бандерівці свого «друга» В. Мороза в Лондоні до Калаґана, бувшого прем'єра соціалістичного уряду Великобританії?

В. Мороз запевняє в промовах, що не треба надіятись на перемогу демократії на Сході Європи, бо, на його думку, при демократії ще збільшиться натиск російського шовінізму на поневолені народи. З того дехто може зробити висновок: «Нехай живе режим Брежньова, бо після нього буде ще гірше»...

Історія боротьби народів за визволення показує зовсім іншу картину: колонії Англії, Франції, Бельгії, Голляндії могли визволитися, бо в метрополіях був демократичний лад. Диктаторський уряд Португалії тримав колонії аж до 1976 року, коли в Португалії перемогла демократія. Демократичні народи розуміють: щоб удержати чужі народи в неволі, доведеться вести безконечні війни і це зруйнує і їхній демократичний устрій.

Петро Григоренко каже, що в Україну «не можна нести фашизм», там потрібна демократія. («Свобода», 1. 12. 1978 р.). Григоренко вважає, що до боротьби проти партійної тиранії в СРСР треба приєднати всі народи імперії, бо натиск усіх демократичних сил може ослабити й зліквідувати диктатуру. Але В. Мороз

бойться перемоги демократії. (Промова в Елленвіллі, «Свобода», 13. 7. 1979 р.).

В. Мороз кличе українців на чужині до «монолітної єдності» під проводом партії Я. Стецька. Але монопольні пляни диктаторських груп руйнують суспільне життя українців на еміграції. Розділені на «секти», українці не сходяться для вільної дискусії. Тільки в пресі різні групи обороняють власну позицію, часто тим способом, що закидають іншим брак патріотизму...

Через те розвивається на чужині «партійна наука», ширяться фальшиві описи подій в Україні в 20 столітті, і люди одержують викривлений образ недавньої історії України. Таким чином, застаються недосліджені й злочини братовбивства з часу Другої світової війни та з повоєнних років на еміграції. Імена убивників та їх нещасливих жертв «партійна наука» засудила на забуття. Стецькова преса пише, що ніяких братовбивств не було, що то провокаційні наклепи... («Шлях Перемоги», 8. 7. 1979 р.).

Про таких нелюдів, що не мають у своїх душах ніяких докорів совісти, писав Ф. Достоевський р. 1873:

«Немає нічого убогішого за такого злочинця, котрий навіть перестав себе вважати за злочинця. Це тварина, це звірина».

В. Мороз пристав до тих, що прославляють злочинців-братовбивників...

У своїх промовах В. Мороз не згадує суспільно-господарських проблем, неначе ці проблеми не існують. Тільки в промові в Елленвіллі Мороз спом'янув бідних людей, але способом простацьким, демагогічним:

«Бідним ніколи не симпатизують», — прорік цей реформатор церкви і світової політики. Виходить із того, що Морозові невідома допомога індустріяльних заможних держав народам недорозвиненим, убогим.

Бідність поясняє В. Мороз дуже просто: «Бідний, бо дурний» («Свобода», 13. 7. 1979 р.).

І в найбагатших країнах світу міг би побачити Мороз поряд з мільонерами багато безробітних, убогих, між ними немало й українців. Чи ті убогі люди попали в біду через те, що вони «дурні»? Цією «філософією» В. Мороз написав сам собі свідоцтво інтелектуального й морального убожества.

В. Мороз виростав під режимом диктатури. Тепер, на волі, він з погордою говорить про ліберальні, волелюбні ідеї, хоч ліберали в різних країнах щиро добивалися його визволення. Заперечуючи лібералізм, ідею політичної свободи, Мороз не відрізняється від поглядів Владіміра Максимова, редактора збірників

«Континент» (Париж). Максимов, випущений на волю із ССРСР, висловив свій погляд на ліберальну демократію в статті, надрукованій у тижневику «Русская Мысль» (Париж, 1979 р.). Максимов пише, що він противник «політичного плюралізму» (значить, не хоче такого устрою, в якому вільно діють політичні партії). Максимов і французького президента Жіскара критикує «за «ліберальні манери» (Замашкі).

Цей ідейний хаос в головах Мороза й Максимова нагадує пропаганду, яку ширив Осип Бойдуник, «ідеолог» ОУН.

Бойдуник писав, що лібералізм «довів до взаємопожирання між людьми», що «при лібералізмі свобода і гідність людини була і є потоптана». Він винуватить лібералізм за перемогу комуністичної диктатури... (О. Бойдуник, «На переломі». Париж, ст. 148, 1967 р.).

Такою «саламахою» годує своїх читачів «Націоналістичне видавництво» в Парижі! Недарма газета цього видавництва «Укр. Слово» прославляла диктатуру ген. Франка в Іспанії, бо там політичної свободи не було, і Сальвадор де Мадаріяга, голова Ліберального Інтернаціоналу, був емігрантом, вчив в університеті в Оксфорді. Він вернувся в Іспанію тільки після відновлення ліберального, демократичного, плюралістичного ладу. Який страшний удар для Морозів, Максимових, Бойдуників, Стецьків та інших противників лібералізму!

Кожний об'єктивний дослідник подій під комуністичним режимом знає, що диктатори-тирани вважають демократичні, ліберальні ідеї за *найбільшу небезпеку для себе*. Москва терпеливо дивиться на політичні «вибрики» комуніста Чаушеску, бо в Румунії панує суворий режим Сталінського типу. Але спробу зреформувати диктаторську владу в Чехословаччині в 1968 р. Москва задушила силою.

Нині демократична опозиція в Польщі дуже непокоїть членів московського політбюро: аджеж ліберальні ідеї перелітають через кордони і «заражають» населення ССРСР. Тому немає сумніву: перемога в Польщі лібералізму, демократії, немилих Морозові, Максимову, Бойдуникові і «прем'єрові 30 червня 1941 р.», викликала б негайну агресію Москви, щоб відновити над Вислою «спокій», цвинтарний спокій, на подоби того, що панує в Чехословаччині та в Советській імперії, де все «благоденствує»...

Безперечно: атакуючи лібералізм, демократію, недовчені хаоти постачають воду на комуністичні млини.

ПОЛІТИЧНІ ІЛЮЗІЇ

Згадаємо з історії дві трагічні особи: Яна Амоса Коменського, єпископа Чеської Братської Реформованої Церкви, видатного ученого педагога і патріота своєї країни. Після поразки Чеського Королівства в війні з Католицькою Лігою в битві під Прагою, на Білій Горі 1620 р., Коменський мусів покинути батьківщину. Аж до своєї смерті мандрував Коменський із однієї країни до другої: Семигород, Польща, Голляндія. Він усе надіявся, що вернеться на визволену батьківщину, в якій чеський народ буде мати «свої справи в своїх руках». В добі 30-літньої війни (1618—1648) і після неї Коменський шукав союзників у світі для Чехії: у Семигороді, у козацькій державі Богдана Хмельницького, у лорда-протектора Англії Олівера Кромвелла. Та ці надії були марні, і Коменський умер у Наардені, в Голляндії 1670 р. «*Spes fallaces*» (облудні надії), писав Коменський у своїх латинських листах.

Другий чех, Пилип Орлик, учився в Київській Могилянській Академії і став українським патріотом. В уряді гетьмана Івана Мазепи Орлик був генеральним писарем (міністром закордонних справ). Після бою під Полтавою 1709 р., по смерті Мазепи в Бендерах, у Басарабії, козацька рада вибрала Орлика на уряд гетьмана, 1710 р. До кінця життя (1742 р.) П. Орлик провадив дипломатичну акцію в різних країнах Західної Європи за визволення України від московської окупації. Але перевага була на боці царя Петра І. Орлик у своїх листах і в щоденнику смутно згадував свої надії, свої ілюзії. «*Miseri, quod volunt, optant*» (Нещасливі приймають за дійсне те, чого бажають). Своему синові Григорові батько передав місію оборони прав України. Гр. Орлик, генерал французької армії, загинув у бою 1757 р. Від нього мав знаменитий письменник Вольтер матеріал для своєї «Історії Карла XII». В цій книзі Вольтер писав: «*L'Ukraine a toujours aspiré à être libre*» («Україна завжди прямувала до того, щоб бути вільною»). Це все було й минуло...

Доля не була ласкава й до боротьби України за волю в 20

столітті. На чужині сліди цього руху zostалися в різних формаціях: уряд УНРеспубліки, українські демократичні групи, вождівські партії.

В р. 1948 зроблено спробу об'єднати українські політичні течії на платформі демократичної традиції УНРеспубліки. Була надія у демократів, що «вождівське» запаморочення, внесене в українське політичне життя, минеться і що не буде перешкоди для творчої згідної праці на основі демократичної ідеології й програми. То була ілюзія.

Віра в спасенність диктатури жила й далі в вождівських партіях. ОУНб та ОУНм, розділені братовбивством від р. 1940, і надалі ширили надії на успіх своєї ідеології, робили в своїй пресі рекламу фашистівським диктаторам — Франкові, Салазарові й іншим і зневажали народоправство як згубний «демолібералізм». Три вождівські партії — ОУНм, ОУНб, ОУНз (Лебеда-Гриньоха) живуть у незгоді й суперництві між собою.

В УНРаді настав упадок політичної свідомости й відповідальної праці наслідком відходу у вічність визначних демократів: Ісаак Мазепа, Степан Витвицький, Степан Баран, Микола Хробак, Антін Чернецький, Володимир Доленко та ін. Ці люди були свого часу активними учасниками творчої праці в УНРеспубліці. Тому можна було називати УНРаду «Державним Центром УНРеспубліки».

Після їхньої смерті до слова в УНРаді прийшли особи з темним минулим. Наприклад, Микола Лівіцький має за собою неславу службу в пропаганді Гітлера в Берліні 1941—1945 р. Своїми демагогічними промовами й інтригами М. Лівіцький дійшов до «найвищої влади», з титулом «президента УНРеспубліки в екзилі»... Він визнав «законність» Бандеро-Стецькового «акту 30 червня 1941 року», яким ці пройдисвіти проголосили «створення української держави», в надії на перемогу Гітлера в війні.

М. Лівіцький знеславляє демократичну традицію Української Народної Республіки. Він підписує титулом «президента УНР» різні декларації спільно з представниками партії Яр. Стецька. 10 листопада 1979 р. цей оперетковий «президент» привітав листом комітет для відзначення 50-ліття ОУН (Буенос Айрес, Аргентина).

Відомо, що ОУН була заснована в Відні 1929 року з участю Ріка Ярого, агента німецької розвідки, і там ухвалила фашистівську програму. Р. Ярого прийнято до проводу ОУН і він мав великий вплив — політичний і фінансовий — на цю партію. Члени ОУН були на послугах німецької розвідки. Року 1940 Р. Ярий виконав наказ своїх начальників: він своїми інтригами й фінан-

сами розколов ОУН на дві ворожі фракції і це привело ОУНівців до братовбивства в інтересі німецького імперіялізму. (Див.: З. Книш, «Розбрат», Торонто; В. Михайлюк, «Бунт Бандери», Зах. Німеччина, 1950 р.; О. Шуляк [О. Штуль], «В ім'я правди», Роттердам, 1947 р.; Кость Гірняк, «Український легіон самооборони», Торонто, 1977; М. Скорупський, «У наступі і відступах», Чикаго, 1961 р., «Срібна Сурма», Торонто, 1962).

Друкуємо тут частину привітання М. Лівницького святковому комітетові ОУН в Аргентині, з 10. XI. 1979 р.:

«Я сердечно дякую вам за запрошення на святкування в Буенос Айресі, як з нагоди відзначення 50-річчя створення Організації Українських Націоналістів, так і з нагоди посвячення пам'ятників сл. пам'яті полк. Євгена Коновальця і сл. п. Степана Бандери. Прошу передати учасникам цих визначних святкувань щиросердечний привіт і найкращі побажання від Державного Центру Української Народної Республіки та від мене особисто».

Так цей «президент» ушанував діячів ОУН, що були залежні від німецької розвідки і на яких лежить відповідальність за злочини братовбивства!

«Президент» М. Лівницький діє в своєму «Д.Ц.» способом диктаторським і цим поставив проти себе сторонників демократичного правопорядку. Від цього «президента» — союзника «прем'єра Української Держави» Я. Стецька, відвернулися демократично настроєні українці: Іван Кедрин-Рудницький, Василь Филонович, Маруся Бек, Антін Семенюк та інші. Вони створили організацію під прапором Української Народної Республіки..

Вони ще мають надію на оздоровлення шукачів слави й вигод, що купчаться на Дахауерштрассе у Мюнхені під фальшивою назвою «Державний Центр». Це ілюзія.

Мусять патріоти УНРеспубліки зрозуміти: голосні декларації й політичні деклямації, титули «президентів», «міністрів», «прем'єрів і т. д. — це ніяка поміч для поневоленої України. На черзі стоїть *головне завдання*: Оборона в українському суспільстві ідеї демократичної України, що була зреалізована в формі УНРеспубліки від 1917 року на українській землі. Треба відгородити чисту ідею демократичної України від брудних рук усяких мегаломанів, що ширять баламутство в українському суспільстві. Тоді буде видно, що українське демократичне суспільство не хоче мовчки дивитися на політичний вертеп, коли іменем нещасливої України виступають в світі аж три «українські екзильні уряди» — Миколи Лівницького, Ярослава Стецька і Лебеда — Гриньоха — і всі покликаються на «волю народу»...

«Пора ся великая есть», — писав будитель України Іван Фран-

ко. Він нагадував, що кожний із нас несе відповідальність за життя народу в сучасності і за його будучність. Бачивши люту ворожнечу між вождівськими партіями, свідомі громадяни-демократи повинні дати приклад патріотичної солідарності й братерської згоди в праці на громадській ниві. Тоді буде ясно всім, що надії претендентів на «владу» залишаться ілюзіями, фантастичними мріями. *Україна обійдеться без них.*

С. О.

ПІВСТОЛІТТЯ ОУН

Минуло 50 років від проголошення ОУН у Відні. Нині архіви вільних країн відкриті для істориків-дослідників. Від 1929 р. написано багато книжок і статей про ОУН. Автори — переважно прихильники цієї партії. Вони представляють історію ОУН у найвигіднішому для себе світлі. Справжня історична наука держиться правила: писати *«без гніву й упередження»*. В цій доповіді подано *факти*, а кожний нехай оцінює їх самостійно, власним умом.

Почин для створення ОУН дала Українська Військова Організація УВО. До УВО належали переважно старшини українського війська, що боролися проти російської та польської агресії в рр. 1917—1920.

Наша збройна боротьба за волю велася під прапором демократії, її символом була Українська Народна Республіка.

Після I світової війни в Західній Європі появилися течії, ворожі до народоправства-демократії. В Італії захопили владу фашисти під проводом Муссоліні, у Німеччині ширив пропаганду Гітлер. Українські емігранти — Вячеслав Липинський і Дм. Донцов почали й собі пропаганду проти демократичної ідеї. Донцов ставив на перше місце в житті народів не контрольовані розумом рішення, а безмотивні настрої й бажання. Він хвалив «фанатизм, інстинктовні почування, емоційність, замість розумовости, дух старозаконної нетерпимости». (Львів 1926 р. «Націоналізм»). Донцов відкидав правила етики в політиці і політичну свободу. Він писав, що демократичний лад веде народи до упадку («декадентство»): «Мусимо змести з дороги всі декадентські доктрини», — писав Донцов, і до них записав демократизм і лібералізм. На погляд Донцова, «всяка велика ідея є непримирима, безкомпромісова, брутальна, фанатична, аморальна». Тому Донцов відкидав і людяність («гуманізм») у політиці, зате хвалив «брутальність». До пропаганди Донцова прислухалися члени УВО, як до нової евангелії.

Повстанський рух на Наддніпрянщині був задушений голодом

1922 р. і большевицьким терором. На Західній Україні під польською окупацією була деяка можливість зорганізуватися і протиставитися польській адміністрації. Провідники УВО вірили, що убивствами службовців польського режиму, саботажами і под. удасться розхитати чужий апарат і збутися польської окупації. На це надіявся і Євген Петрушевич, голова уряду Західної України, що перебував від листопада 1920 р. в Відні. Він мав зв'язок з УВО.

Не передбачали провідники УВО, що коли б удалося відірвати Галичину від Польщі, то цю країну негайно захопила б російська червона армія. Москва, з відомих причин, не допустила б ніякої незалежної української держави на нашій території.

Неспокої на українських землях, окупованих поляками, притягали увагу німецьких розвідних органів. Німецька політика була ворожа до Польщі. Провідники УВО знайшли німецьку допомогу для акції проти польського режиму в Зах. Україні. Є. Коновалець, голова УВО, перебував за кордоном і зв'язав УВО з німецькою військовою розвідкою. То була заслуга німця Ріка Ярого, що займав високу позицію в УВО. Член ОУН З. Книш пише в збірнику «Срібна Сурма»: «В Начальній Команді УВО був Ріхард Ярий, що виявився пізніше співробітником німецької військової розвідки» (Торонто, 1962 р., ст. 62). З. Книш цитує лист члена УВО Володимира Онишкевича, 20. 9. 1961 р. Онишкевич писав, що члени УВО — Юліян Головинський і Дм. Паліїв, протестували в розмові з Коновальцем у Берліні проти коляборації УВО з німецькою розвідкою. Але протести не помогли. Начальна Команда УВО, пише Книш, уважала роботу для німецької розвідки за «необхідну частину загальної боротьби народу за його визволення» (ст. 66). Після договору в Рапалло 1922 р. Москва і Берлін були в тісній співпраці політичній, військовій і розвідчій, зокрема проти Польщі. Тому й матеріали, здобуті розвідниками УВО в Польщі, переходили в руки советських органів. До коляборації УВО (пізніше ОУН) з органами шпionaжу впливові особи в українських політичних колах ставилися позитивно. То був час, коли в Західній Україні була сильна орієнтація на комуністичну Москву: Євген Петрушевич, Василь Панейко, Кирило Студинський та інші надіялися на російську допомогу Західній Україні проти Польщі.

Начальна Команда УВО в Берліні діставала відомості про польські збройні сили в шифрованих листах. «Деякі мусів я посилати — і то досить багато — безпосередньо на організаційні адреси в Берліні», — пише член УВО Павло Заболоцький. Заболоцький посилав здобутки розвідки також «через кур'єрів, що

курсували між Краковом і Перемишлем, переважно студентів і студенток, що вчилися в тамошньому університеті». («Срібна Сурма», ст. 96).

Заболоцький згадує про свою подорож до Берліну, де, з участю Коновальця, Р. Ярого та Дм. Волощака відбувалася «*нарада в розвідчих справах*» 6 липня 1926 р. Вирішено поширити розвідку «з чисто військової на політичну і господарську ділянки... *Інструкції видавав мені Ярій*». (Ст. 101). Заболоцький просив Коновальця виключити з розвідчої роботи «студентів, не-військовиків і взагалі випадкових людей», — але без успіху. (Ст. 102). Через ту необережність і байдужість до людського життя багато студентської молоді і «випадкових людей» попадало в тенета польських поліцейних органів і гинуло від катувань при допитах і в тюрмах.

Р. Ярій виступає на провідних місцях в УВО і в апараті ОУН. З. Книш пише, що через руки Ярого приходили до каси ОУН «немалі грошові засоби» із німецьких розвідчих фондів. («Розбрат», ст. 76, Торонто). Немає сумніву, що німецькі агенти і особливо Р. Ярій манили провідників УВО-ОУН надіями на німецько-український похід, що мав би створити незалежну Україну. Та відомо, що не розвідчі установи дають напрям державній політиці, а уряди. Урядові кола Німеччини мали свої плани на «упорядкування Сходу Європи». Про це довідалися провідники ОУН в червні 1941 р., коли армії Гітлера рушили на Схід.

ОУН та її програма, ідеологія і етика

В декларації ОУН, виданій 1929 р., написано:

«ОУН ставить собі завдання оздоровити відносини всередині нації, викликати в українському народі державно-творчі зусилля... і забезпечити великій українській нації відповідне місце серед інших державних народів світу».

ОУН ухвалила свою програму в 1939 р. і опублікувала її в Аргентині 1940 р. В програмі написано, що ОУН спирається на «понадкласовості» і на «протипартійності». У 12 точці програми ОУН сказано: «Існування політичних партій буде заборонене законом. Єдиною формою політичної організації буде ОУН».

Програма ОУН не визнавала рівноправності громадян в Українській державі, яку хотіла створити. В точці 4 програми написано:

«Тільки соціально-творчі складники української нації будуть управненими і гідними участі в кермі державою». Тільки про-

відники мали б право рішати, хто «соціально-творчий», а хто шкідливий... Програма ОУН відкинула, як негодаший, виборний демократичний устрій. ОУН доручила владу в майбутній Українській державі одній особі — диктаторові: «Лише диктатура Вождя Нації забезпечить державі внутрішню силу і відпорність» (Точка б).

1939 р. ОУН видала в Празі німецькою мовою пояснення до своєї програми, в збірнику «Український Націоналізм». Передмову написав Р. Ярий. В цій книжці «вождеві нації» — диктаторові уділено надзвичайні права і наділено його великими талантами:

«Вождь є найкращий член спільноти, він іде попереду і дає напрям, в ньому бачить послідовник утілення його власного хотіння, що виступає із глибин його душі». «Цей вождь нації виводить свої права не з конституції, але із довіря до своєї власної особи». Також інших провідників ОУН наділено в цьому збірнику надлюдськими силами. Вони «покликані схопити стерно української історії». Вони мають завдання: *«Передати народові ясновиражені істини для віри, не для обговорення»*.

В цьому збірнику ОУН зганьбила демократичні основи українського національного відродження. Про українські демократичні партії написано: «Це є пережитки або нелегальної політичної діяльності під утиском царського режиму, або пережиті ідеї ліберально-соціалістичної і демократичної психози, котра охопила в 19 віці всю Європу».

Слідом за Муссолінієм і Гітлером ОУН відкинула ідеї західно-європейської демократії, що мала почин від Великої Французької Революції 1789 року. В збірнику ОУН на ст. 89 надруковано, що в Україні під пануванням вождя нації не будуть керувати «комітети балакунів і письменників або клуби й ради, як за «визвольних» революцій років 1789, 1848 або 1917». В цьому збірнику ОУН названо 19 вік, в якому розвинувся в тяжкій боротьбі демократичний лад у країнах Західної Європи, «століттям занепаду». Цей погляд прищепив ОУНівцям Дм. Донцов. Він бачив рятунок для українського народу в фашистській диктатурі.

В збірнику ОУН написано про «ідеальний суспільний лад», який ця партія хотіла завести на Україні. То був би «державний синдикалізм», на зразок італійського «корпоративного устрою», контрольованого фашистами.

УВО-ОУН вела пропаганду й агітацію за революцію в західних українських землях, що були під польською окупацією. Україна Наддніпрянська була для ОУН «забороненою зоною», бо

Німеччина до режиму Гітлера, що прийшов р. 1933, мала приятні звязки з Москвою. Через Р. Ярого німецькі урядові кола радили, щоб ОУН не давала причини для погіршення нормальних відносин між Москвою і Берліном. Між двома війнами німецьке міністерство фінансувало в Берліні два часописи, призначені українській проблемі: Двохтижневик «Osteuropäische Korrespondenz» і «Ukrainischer Pressedienst». Редактором обох органів був Р. Ярий. Про напрям обох цих органів писало берлінське міністерство закордонних справ до німецького посольства в Москві 8. 7. 1932 р.:

«З огляду на німецькі інтереси, «Східно-Європейська Кореспонденція» старалася досі уважати советсько-українські справи за другорядні. При найближчій нагоді п. Ярому буде доручено в кожному разі давати напрям обох органам такий, щоб урядова німецька політика через них не мала ніякої шкоди». (Архів Берлінського міністерства закордонних справ. Відділ IV РО, номер 198 (3)).

Замахами на представників польської адміністрації, саботажниками, грабунками поштових кас і под. ОУНівці хотіли викликати польські репресії, щоб не дати народові «почуватися в чужій державі добре». (Так писала «Сурма», орган ОУН). Провідники ОУН вірили також, що польські репресії збільшать у народній масі революційні настрої. ОУНівці нищили всяким способом, а найбільше підпалами, майно польських землевласників. Підпали поширилися особливо в 1930 р. в Галичині і в різних польських областях. Паліями були часто й самі польські поміщики, щоб дістати відшкодування за високо забезпечене погоріле майно. Підпали в Галичині прийняла ОУН на свою відповідальність. Це дало притоку польському урядові учинити криваві репресії в Галичині в вересні 1930 року.

Провідники уважали це за свій успіх. Після погрому («пацифікації») ОУН видала повідомлення: «Наша ціль досягнена... Нанесено ворогові великі моральні й матеріальні втрати. Українці мають мінімальні втрати. Зате колосальні моральні втрати мають поляки». Фактично, «пацифікатори» знищили мільйонне українське майно, тисячі людей убито або тяжко покалічено. Гинули люди, що не мали нічого спільного з ОУНівськими підпалами й саботажами.

Справа «пацифікації» була передана на розгляд Ліги Націй у Женеві. Польські дипломати використали пропаганду ОУН, що взяла саботажі в Галичині на свою відповідальність. Також були представлені докази роботи ОУН для німецької розвідки. На засіданні 30 січня 1932 р. Рада Ліги Націй осудила саботажі ОУН і тільки висловила жаль, що польський уряд не заплатив українцям за знищене погромниками майно.

Ідеологи ОУН навчали своїх партійців, що в політиці нема обов'язкових приписів і правил моралі. В «Декалозі українця-націоналіста» могли навчитися члени ОУН: «Не завагайся виконати навіть найбільшого злочину, коли цього вимагатиме добро справи». Згідно з цим правилом, член проводу ОУН Микола Сціборський писав: «У виборі засобів визволення української нації націоналізм не обмежує себе ніякими «загально-людськими» приписами справедливості, милосердя, гуманізму». («Націократія»). В органі ОУН «Рзобудова Нації», Прага, листопад-грудень 1930 р. писано про «визвольну війну»:

«Того великого дня, що прийде, будемо без жалю... Не буде пощади ні великому ні малому... В війні тяжко пізнавати винного від невинного. Большевики перше стріляли, а потім судили».

У квітні 1930 р. в органі ОУН «Сурма» дано директиву членам ОУН ширити в польськiм війську пропаганду за анархізм і комунізм. Проти ОУНівського заперечення всякої моралі в політиці і боротьбі за визволення протестувало українське духовенство, виступали й відповідальні українські діячі. Критикували Коновальця за втягання в терористичну акцію недовчених школярів і студентів вищих шкіл, бо вони попадали під репресії адміністрації і марно гинули в польських темницях.

Коновалець і члени проводу ОУН не терпіли критики. Вони пробували залякати критиків і незгідних з їх тактикою. Так, 25 липня 1934 р., з наказу проводу ОУН убито директора Академічної Гімназії Івана Бабія, бувшого старшину Української Гал. Армії. Бабій не дозволив ширити в будинку школи пропагандні листки ОУН. Він розумів, що за це польська влада закрила б гімназію, і українські діти zostалися б без освіти.

Виконавцем смертельного замаху на дир. Бабія був член ОУН, ученик Академічної Гімназії.

Провід ОУН велів ліквідувати й членів своєї партії, що відважились критикувати провідників. Так, замордовано у Львові в квітні й травні 1935 р. студентів, членів ОУН: Марію Ковалюківну, Михайла Копача і Володимира Мельника. (К. Паньківський, «Роки німецької окупації», ст. 140—141).

Ще раніше, 2 травня 1931 р. агенти проводу ОУН підкинули бомбу до друкарні у Львові. В тій друкарні виходили видання Української Соціялістичної Радикальної Партії: «Громадський Голос», «Жіночий Голос», «Каменярі» та інші. Бомба зруйнувала українську друкарню, але, на щастя, без убитих. В час вибуху нікого не було в друкарні.

Деякі ідеологи ОУН хотіли відвернути своїх партійців від

християнства. Дослідник історії ОУН К. Паньківський цитує слова із пропаганди ОУН, друковані між двома світовими війнами: «Давні релігії захитані...» А тому — «обов'язком нації є і буде створити нову віру, віру українського націоналізму».

Орієнтація ОУН на Німеччину й Італію і на війну

В журналі ОУН «Розбудова Нації» ч. 1—2, 1931 р. висловлено надію на ті сили в Європі, що готувалися творити «новий лад» в Європі:

«На долю України та її спільників випала роля добитися такої радикальної зміни на Сході Європи, яка своєю чергою припадає на долю Німеччини, Італії та її прихильників у Центральній Європі». ОУН мала фінансову допомогу на свою роботу із німецьких розвідчих фондів. Однак провідники ОУН твердили, що ця партія діє власними засобами. Для того організовано напади на поштові каси і роблено збірки серед емігрантів у Канаді й Америці. ОУН без особливого розбору приймала членів до своєї партії, і польська поліція легко знаходила собі конфідентів в рядах ОУН. Прим., Роман Барановський, член ОУН, був одночасно агентом поліції у Львові і доносив польській адміністрації, що діяла ОУН. Пауль Леверкюн, колишній співробітник начальника німецької розвідки Канаріса, писав після 2 світової війни в англійській книжці — «Німецька військова розвідка», Лондон, 1954 р., про «СПІВПРАЦЮ з ОУН, що її провідником був Коновалець, до якого адм. Канаріс мав особливу персональну прихильність».

Після Коновальця, пише Леверкюн, — «провід в організації перейшов до Мельника і його головного прихильника Ріка Ярого... Після походу на Польщу відділ розвідки у Кракові вступив у контакт з Бандерою». (Ст. 158—161).

Коляборація ОУН з німецькою розвідкою була мотивована їх вірою, мовляв, «вороги наших ворогів — наші приятелі». Тому Коновалець мав велике довіря до німця — Ярого — і прийняв його до проводу ОУН, де цей агент німецької розвідки мав великі впливи. Ярий майстерно виконав наказ своїх начальників, що послали його діяти в ОУН: він викликав роздор в ОУН в 1940 р. ОУН розбилася на «мельниківців» і «бандерівців». Від того часу створено дві ворожі партії під однаковою назвою — ОУН.

Перед другою світовою війною провідники ОУН надіялися, що Гітлер pomoже створити незалежну Україну. Щоб здобути прихильність Фюрера, провідники ОУН в листах і заявах до німець-

кого уряду підчеркували, що ОУН того самого напрямку, що й фашисти італійські й німецькі. Напр., Андрій Мельник писав у меморанді до Гітлерового міністра Ріббентропа 2 травня 1939 р., що «ОУН світоглядом споріднена з однаковими рухами Європи, особливо з націонал-соціалізмом у Німеччині та фашизмом в Італії...»

30 червня 1941 р. Я. Стецько, з доручення С. Бандери, проголосив у Львові створення Української Держави. В повідомленні він писав:

«Новоповстаюча Українська Держава буде тісно співдіяти з націонал-соціалістичною Німеччиною, що під проводом Вождя Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі і світі...»

ОУН Мельника не визнала цього проголошення. Від того часу боротьба між двома ОУН ще дужче загострилася. Коли ОУНівці приєдналися до повстання проти німецької окупації на Волині, то й там полилася українська кров у боротьбі двох ОУН за команду над повстанцями. На організатора УПА Т. Боровця-Бульбу був підготований замах. Убити от. Бульбу не вдалося, але ОУНівці замордували його дружину. Братовбивства діялися з наказу начальника Служби Безпеки ОУН Миколи Лебеда. Лебедь тоді стояв на чолі ОУН(б), бо Бандера й Стецько після проголошення 30. 6. 1941 р. перебували «в почесному арешті» (Джон Армстронг, «Ukrainian Nationalism», 1963 р.).

Про ті події свідчать учасники повстанського руху: «Братовбивства, доконувані бандерівцями, розідали український фронт...» (М. Скорупський, «У наступах і відступах», Чикаго, 1961 р., ст. 44).

Другий повстанець О. Шуляк (Олег Штуль) писав, що через братовбивства в УПА настала «компромітація пролитої крові і визвольної боротьби в цілому». («В ім'я правди», Роттердам, 1947 р.).

Богдан Михайлюк (З. Книш) пише в книжці «Бунт Бандери», 1950 р.:

«Боївки Бандери і товаришів вимордували зрадливим способом тисячі українців...» Вони «вкрили ганьбою прапор націоналізму перед очима сторонніх людей».

Інший свідок терору пише, що за слово критики кривавої роботи Служби Безпеки ОУН «сміливці зникали найближчої ночі, їхні батьки, брати, сестри чи діти віднаходили їх згодом понівечених жахливими тортурами». (К. Гірняк, «Український Легіон Самооборони», Торонто, 1977, ст. 14). Пояснення цих кривавих подій дуже просте: ідеологи-пропагандисти виховували членів ОУН в дусі фанатизму і жорстокости; диктатура не знає

вільної дискусії. На місце аргументів приходить «ірраціональне хотіння», брутальність, безжалісність. Надії на диктатуру живуть і досі у членів ОУН. Після смерти Д. Донцова в 1973 р. ОУНівці його прославляли, хоч Донцов до свого кінця ганьбив демократичний лад і вів пропаганду за диктатуру.

Читач має перед очима засвідчені факти і зробить свій суд над згаданими тут людьми й подіями. Після невдач у боротьбі за волю треба пізнати причини неуспіхів і старатися оминати дальших помилок і катастроф. Цому допоможе правдиве вивчення нашого недавнього минулого. У нас є дуже мало наукових праць з історії ОУН. Переважає «партійна наука», самохвальство і фальшування. Тарас Шевченко радив землякам пильно вивчати факти нашої історії: «Не минайте ані титла, ніже тії коми!»

Панас Феденко

НЕ ХОВАЙМО ПРАВДИ!

(З приводу Заяви президії т. зв. ЗП УГВР дня 25 травня 1979 р.)

Мені судилося діяти в Україні від 1917 року, коли треба було «будить хиренну волю» народу, затруєного «московською блекотою» під пануванням царів. Був я членом Укр. Центральної Ради, як представник організованого селянства Верходніпровського повіту Катеринославської Губернії. 1919 року мене вибрало робітництво Січеслава (тепер «Дніпропетровська») до Всеукраїнського Конгресу Трудового Народу, що мав сесію в Києві в січні 1919 р.

Я був автором Універсалу Трудового Конгресу, яким затверджено соборність Української Народньої Республіки, і цей Універсал я оголосив на сесії Трудового Конгресу 28 січня 1919 р. в Києві.

З мого пера вийшли майже всі декларації уряду УНР в 1919 році. Довелося мені також написати декларацію уряду УНР до народу й війська, датовану 2 грудня 1919 року. Уряд повідомляв цим, що армія УНР продовжує боротьбу проти «білих» і «червоних» окупантів за незалежність України. Уряд призначив мене як політичного референта (дорадника) при штабі армії УНР в Зимовому Поході (6. 12. 1919 — 5. 5. 1920 р.).

Уряд УНР стояв твердо на позиціях демократії, і моя віра в народоправство зостається непохитна. Бо демократія єдина може забезпечити волю і поступ народу і людяність у державі на основі права й справедливости. В цій вірі в народоправство я зостаюся «консерватистом» і «традиціоналістом».

Після упадку УНРеспубліки в кінці 1920 р., почалася в Західній Україні і серед еміграції пропаганда за «дідичну монархію» в роді П. Скоропадського (В. Липинський) і за диктатуру фашистського типу (Дм. Донцов).

Українська Соціалдемократія рішучо виступила проти цієї реакційної пропаганди. Так, у книжці *«Будують чи руйнують»*, виданій у Празі 1932 р., автори — Панас Феденко, Ісаак Мазе-

па і Ольгерд Бочковський — показали шкідливість диктаторської ідеології і згубність орієнтації на Німеччину та Італію, яку проповідувала ОУН.

Преса ОУН, якій постачав фінанси і давав напрям Ріко Ярий, член проводу ОУН і одночасно агент німецької розвідки, вела запеклу пропаганду проти демократичного устрою і вихваляла вождів фашизму — Муссоліні, Гітлера та інших. Дм. Донцов писав, що в 1917 році українцям треба було «створити рух, подібний до гітлеризму». («Вістник», Львів, січень 1937 р.).

Провідники ОУН уважали службу членів своєї партії для німецьких органів розвідки за корисну для України. (Про це пише ОУНівець З. Книш у збірнику «Срібна Сурма», Торонто 1962, ст. 66).

Розвідчу службу ОУН для німецької розвідки вдячно вшанував адмірал Канаріс, начальник німецької Абвер: він взяв під свою опіку могилу провідника ОУН Коновальця, похованого в Роттердамі (Heinz Höhne, «Canaris — Patriot im Zwielicht», Мюнхен, 1976 р.).

Вожді ОУН вірили, що Гітлер поставиться прихильно до українського народу в його боротьбі за волю. Тому на Закарпатті в 1938—1939 рр. ОУНівці вели пропаганду, корисну для Гітлерового «III Райху» і німецького фюрера називали «вуйком». Андрій Мельник став на чолі ОУН після смерті Коновальця. Він писав до міністра закордонних справ Ріббентропа 2. 5. 1939 р., що «ОУН, світоглядом споріднена з однаковими рухами в Європі, особливо з націоналсоціалізмом у Німеччині та фашизмом в Італії».

Уряд Гітлера не звернув уваги на політичні плани «спорідненої» ОУН. Член проводу ОУН Р. Ярий одержав наказ із Берліну — розколоти ОУН. Він виконав наказ: інтригами, провокаціями та фінансовими засобами Ярий розбив ОУН на дві ворожі фракції в 1940 р. Від того часу почалася боротьба між мельниківцями й бандерівцями, що довела до братовбивств.

Коли військо Гітлера рушило 22. 6. 1941 р. на Схід і захопило Львів, то один із ватажків розколеної ОУН Я. Стецько проголосив у Львові «створення Української Держави».

Ще перед походом німецьких армій на схід, ОУН готувалася йти на Україну, в надії на поміч Гітлера. Для того засновано в листопаді 1939 р. в Закопаному (в окупованій німцями Польщі) поліційну «Українську Вишкільну Сотню» під командою Крюгера, «СС Гауптштурмфюрера» із німецької Служби Безпеки. Українським командантом цієї ОУНівської Сотні був Микола Лебедь, що діяв там під псевдонимом «лейтенант Вільний». Про

звірства, які діялись у цій школі катівського ремесла, писав після 2 світової війни бувший член ОУН Микита Косаківський: Він був короткий час курсантом Вишкільної Сотні і покинув її, щоб не бачити дикунства «лейтенанта Вільного» (М. Лебеда). М. Косаківський описав це в споміні, що був надрукований окремо і в збірнику «Наше Слово», ч. 5, Мюнхен, 1977 р.

М. Лебедь, набувши практики в Вишкільній Сотні в Закопаному, показав свій поліційно-терористичний хист в повстанському русі на Україні. Як голова фракції ОУН Бандери, Лебедь пристав до повстанського руху, який створив на Поліссі і на Волині Тарас Боровець-Бульба в 1941 році під назвою УПА. Лебедь із своїми партійцями пробував підступом убити Бульбу. Терором, обманом, братовбивствами лебедівська фракція захопила під свою команду частину УПА.

Член ОУН Олег Штуль (псевдо — О. Шуляк), учасник повстанського руху, описав безглуздий терор, який завів в УПА М. Лебедь, що називався тоді «Рубан» і мав титул «начальник Служби Безпеки ОУН»:

«Рубан (Лебедь) був найбільшим держимордою УПА» ... «Кров героїв УПА була zakresлювана тупоголовістю Рубанівського командування і його «політиків». Це найжахливіша трагедія наших останніх кривавих років. Це компромітація і пролитаї крови і визвольної боротьби в цілому». (О. Шуляк: «В ім'я правди. З історії повстанського руху в Україні». Роттердам, 1947 р.).

Тут подано тільки деякі свідчення авторів із табору ОУН, із яких видно ідеї та діла, що їх неохоче згадує або замовчує українськомовна преса на чужині. Однак знаходяться й такі, що ображаються на факти і пишуть демагогічні заяви проти авторів, які досліджують недавнє минуле і правдиво подають факти до відома громадянства.

До «літератури ображених» належить і «заява президії ЗП УГВР» з 21 травня 1979 р. Автори цієї заяви занепокоєні тим, що в пресі опубліковано відомості про діяльність тієї організації, яка стоїть під командою М. Лебеда, та про непочесну роль, яку грав Лебедь, коли перебував на Україні в час другої світової війни. *Ціль цієї заяви:* виправдати М. Лебеда від обвинувачень, які поставили йому члени колись єдиної ОУН, і котрі я цитував у публікаціях способом «самвидаву».

Щоб надати ваги своїй Заяві, її автори починають «здалека»: пишуть, як комуністична пропаганда старається «зробити ідею державної самостійности України та борців за неї осуружними в очах народних мас». І далі, без усякого звязку, Заява проголошує:

«Від довшого часу непереставали атаки обвинувачень проти ОУН, УПА, УГВР, АБН та всього організованого націоналістичного руху веде Панас Феденко»...

«Зокрема об'єктом цієї кампанії п. Феденка є Микола Лебедь, один із членів-засновників УГВР і її генеральний секретар закордонних справ, провідний діяч організованого українського визвольного руху останніх десятиріч, зокрема організатор і керівник революційно-визвольної боротьби ОУН під час двох перших років німецької окупації України».

За цим славослов'ям для М. Лебеда, Заява малює «політичний портрет» Панаса Феденка. Він був у Чехії за німецької окупації і, — написано в Заяві, — «під час цілої війни легально проживав і таким чином скапітулював перед гітлерівським тоталітаризмом»... Автори Заяви глибоко обурені тим, що тепер «капітулянт Феденко» — «обвинувачує ОУН і весь націоналістичний рух у співпраці з німецькими окупантами, а Миколі Лебедєві, крім цього, приписує теж інші «злочини».

Пригадаймо факти: В той час, коли «капітулянт Феденко» вчив латини й історії в українській гімназії в Чехії, члени ОУН видавали в Празі легально свою пресу, в якій славили успіхи німецького фюрера в війні і вели легально свою організаційну роботу. То не була капітуляція, а *коляборація* ОУН з режимом Гітлера.

Тоді ОУНівці втручалися до виховної справи Укр. Гімназії: напр., вони навчали наших школярів підіймати праву руку, способом німецьких фашистів, і цим провокували чехів, які були ворожо настроєні проти німецької окупації. Після взяття Києва німецьким військом, ОУН скликала в Празі, на Пуркин'євській площі, віче і на той мітинг змобілізувала несвідомих учеників і учениць української гімназії.

Тепер особи, відповідальні за чорні діла, пробують своєю пропагандою «замести сліди» своїх злочинів в пресі та в різних «заявах». Вони нарікають на «акції очорнювання ОУН, усього українського визвольного руху, і зокрема обвинувачення на адресу М. Лебеда, що їх провадить п. Феденко». Отже невілбно писати про факти, бо це назвуть організатори братовбивств «очорнюванням»...

Автори Заяви не потрудилися спростувати обвинувачення проти Лебеда, які написали й опублікували активні члени ОУН: М. Косаківський, Б. Михайлюк (З. Книш), М. Скорупський, К. Гірняк та інші.

Як історик і учасник незабутніх подій нашого минулого, не можу миритися з фальшуванням і самохвальством різних сла-

волюбних ватажків. Уважаю за свою повинність науковця й громадянина виступати проти спроб замовчувати або виправдати злочини й службу чужим інтересам на шкоду українському народові.

Автори цитованої Заяви мусять пам'ятати: від безстороннього наукового досліджу, правди неможливо заховати. Раніше чи пізніше, правда вийде на денне світло.

Знання помилок і злочинів з минулої доби може охоронити націю перед новим лиходійством в будуччині. Але замовчування правди подібне до спроби недбалого лікаря затаїти від недужого його хворобу і не лікувати його: це може довести пацієнта до смерті.

НЕ МОЖНА МОВЧАТИ!

(Сорокп'яті роковини великого злочину)

Це сталося у Львові 25 липня 1934 року. Того дня всіх українців і українок, недоступних для пропаганди «Декалогу ОУН», — «Не завагайся виконати навіть найбільшого злочину, коли цього вимагатиме добро справи», потрясла до глибини душі звістка:

Професор Іван Бабій, директор Української Академічної Гімназії, умер від куль убивника, ученика цієї ж таки школи. Тримісячник Українського Католицького Університету в Римі — «Дзвони» — згадав цю страшну подію в ч. 2, 1977 р.:

«Іван Бабій, педагог, старшина УГА, український католицький діяч, директор Філії, а опісля Академічної Гімназії у Львові, згинув у 1934 році від братовбивчої кулі за свої виступи проти діяльності ОУН серед гімназійної молоді. Цей трагічний випадок викликав глибоке обурення серед галицького громадянства».

Убивство Івана Бабія було помстою проводу ОУН, бо директор гімназії забороняв ширити в своїй школі пропагандні видання ОУН: він розумів, що та ніби революційна акція давала нагоду польській владі закрити українську школу. Тоді українські діти zostалися б без освіти. Директор Бабій був визначним педагогом і мав добру, людяну вдачу. Освітою клясичний філолог, він учив греки й латини перше в Бережанській Гімназії, пізніше в Академічній Гімназії у Львові. Від осені 1918 року Іван Бабій віддав свою національну повинність як старшина Української Армії. Професор Бабій, з його високими кваліфікаціями і з учительським досвідом, міг би підготувати багато молодих українців до культурної праці для добра народу. Безглуздий злочин перервав його життя в розцвіті творчої сили. Митрополит Андрей Шептицький знав і високо ставив директора Бабія. В липні 1934 року він писав до ініціаторів злочину, що послали хлопця, збаламученого партійною пропагандою, на криваве злочинне діло:

«Якщо хочете зрадливо вбивати тих, що противляться вашій

роботі, прийдеться вам убивати всіх професорів, учителів, що працюють для української молоді, всіх батьків і матерей українських дітей, усіх наставників, провідників виховних інституцій, усіх політичних і громадських діячів».

Юрій Добровольський, що вчився в Бережанах в гімназії у проф. Бабія, згадує пригоду з року 1925: він поздирав польські герби, наліплені на вікнах класи з нагоди польського національного свята «3 травня». Це побачив проф. Бабій, що прийшов до класи вчити, і запитав присутніх учеників:

«Чи ви здаєте собі справу, які наслідки це потягне за собою? ... За зневагу державного знамена потерпить уся кляса, та не виключене, що й усі відділи! Це може бути добрим претекстом зліквідувати всі наші відділи в Бережанській гімназії». (Збірник «Бережанська Земля», ст. 400, Н. Й., 1970 року).

Ю. Добровольський признався, що то він поздирав польські наліпки, і проф. Бабій послав його мерщій до міста купити нові наліпки, щоб уникнути репресій польської адміністрації.

Ю. Добровольському пощастило дістати нові наліпки. Переживши тяжкі хвилини душевної тривоги й турботи, професор Бабій сказав:

«Такого, сину, більше не роби, бо таким чином нічого доброго не вдієш, тільки накличеш біди собі, родичам та рідним», (ст. 402).

В році 1925 в Західній Україні ще не діяв апарат братовбивства, і ученики послушали розважного слова свого учителя. Але в році 1934 і в пізніших літах криваве шаленство затуманило душі й серця тих, що вірили демагогічній агітації Дм. Донцова та його учителів — Муссоліні й Гітлера. Братовбивство поширилось і в рядах ОУН. Від «братньої кулі» і від славетного «пута» загинуло багато ОУНівців. Також ідеологів і провідників ОУН — Сеника й Сціборського — не минула смерть від братньої руки в Житомирі в 1941 році.

Зло, посіяне нелюдською пропагандою вождів, приводило запаморочених фанатиків до братовбивства і після Другої світової війни. Так, 1947 року замордовано правника Василя Бережанського в Юденбурзі, в Австрії. Бережанський відмовився жертвувати на ОУН. Збирачі податків на партію звірським способом замордували В. Бережанського серед білого дня. Юденбург належав до англійської окупаційної зони, і військовий суд визначив для кожного із 4 ОУНівських душоубів кару — 12 років тюрми. Тепер ці братовбивники десь гуляють на волі і певно хваляться своїм «патріотичним ділом». Їхній ганебний злочин описала сестра Бережанського — Ольга Шлемкевич у газеті

«Наше Життя», що виходила в Авґсбурзі, в Німеччині, до 1948 року.

На Січі Запорізькій суд карав братовбивство тим способом, що злочинця закопували в могилу разом з трупом убитого.

Але на чужині різні виродки прославляють організаторів братовбивств, а імена жертв кривавих злочинів замовчують або заявляють, що ОУНівських убивств і братовбивств зовсім не було, що то «наклепи й інвективи» ... («Шлях Перемоги», 8 липня 1979 року, Мюнхен).

Українська громада, розсіяна в різних країнах світу, повинна в смутку й повазі згадати 45 роковини мученицької смерті Івана БАБІЯ, заслуженого педагога, що сіяв зерно розумного патріотизму, культури й добра в душах своїх учеників.

Хочу вірити, що бувші вихованці проф. Івана Бабія вшанують свого учителя книгою споминів про нього і складуться, щоб збудувати йому в вільному світі пам'ятник, як жертві безглузлого злочину, та подбають про охорону могили директора Бабія у Львові.

Як педагог-колеґа незабутнього професора Івана Бабія, вважаю за свою повинність нагадати українському громадянству про його великі заслуги для ширення української культури й освіти і про його невіджаловану смерть, підготовану засліпленими фанатиками.

Слава учителя української молоді ІВАНА БАБІЯ НЕ ВМРЕ, НЕ ПОЛЯЖЕ!

Братовбивникам — ганьба й прокляття на віки-вічні!

ДО ІЄРАРХІВ УКРАЇНСЬКИХ ЦЕРКОВ:
ВЛАДИКИ ОРЕСТА (УАПЦ) І ВЛАДИКИ ПЛАТОНА (УКЦ)
В МІОНХЕНІ

Преосвященні Владики,

В місяці жовтні 1979 р. були в Мюнхені сходи українців і відбулися церковні служби за Степана Бандеру, вождя однієї з трьох ОУН. Духовенство виконує свою повинність, — молиться за всіх людей, бо нема на світі людини без гріха. З нагоди 20 роковин насильної смерті С. Бандери були виголошені промови.

Нажаль, Владики — Орест і Платон — у своїх промовах на могилі С. Бандери 13 жовтня 1979 р. не обмежилися молитвою за убитого. В їх проповідях була хвала для партії С. Бандери і для його політичної діяльності. Владика Орест повторив твердження пропаганди партії С. Бандери: мовляв, «30 червня (1941 р.) ОУН під його проводом проголосила у Львові відновлення Української Державности» (Див. «Шлях Перемоги», 28. 10. 1979). *Факти чомужу суперечать.*

Проголошення 30. 6. 1941 р. було ділом *тільки однієї фракції* ОУН. Фракцію ОУН Бандери створено в Кракові 1940 року під рішальним впливом і за директивами члена проводу ОУН Ріка Ярого, давнього агента німецьких розвідчих органів. Друга ОУН на чолі з А. Мельником не брала участі в «акті 30 червня 1941 р.». А. Мельник не визнав «Проголошення», в якому Я. Стецько, з доручення С. Бандери, писав:

«Новоповстаюча Українська Держава буде тісно співдіяти з націонал-соціалістичною Німеччиною, що під проводом Вождя Адольфа Гітлера творить новий лад в Європі і в світі». Ясно! Бандера і Стецько *готувалися помагати* Гітлеровим катам завести тиранський режим на всьому світі...

Тепер партійці Бандери-Стецька фальшують своє минуле: вони пишуть про «*відновлення української державности*», хоч у «Проголошенні» Бандери-Стецька написано «*створення*».

У своїй проповіді 13. 10. 79 р. Владика Орест назвав С. Бандеру «борцем за визволення українського народу», що «став символом революційно-визвольного руху». В дійсності, С. Бандера

не бажав свободи українському народові. Він прямував до диктаторської влади над українським народом. С. Бандера велів своїм партійцям нищити українців, яких уважав за противників своїх диктаторських мрій. З волі С. Бандери почалися й поширилися в Україні під німецькою окупацією від червня 1941 р. братовбивства: від ножів, куль і пут загинуло багато невинних українських патріотів. Між замордованими зброєю катів «Служби Безпеки» С. Бандери були й члени Мельникової ОУН: Сенік, Сціборський та багато інших. Ці звірства описано в книжці — «На руках Бандери українська кров» (1941 р.).

Випущений із німецького «почесного арешту» (так пише американський професор Джон Армстронг у книзі «Український Націоналізм», Н.-Йорк, 1955 р., ст. 83), С. Бандера оселився в Баварії і тут створено легенду про його згодні заслуги в боротьбі за українську державність.

Безсторонні люди знають, що убивства польських адміністраторів і перебування в польській в'язниці та в німецькому «почесному арешті» не дають С. Бандері права на титул «національного героя». Криваві й безкровні братовбивства, виконані з його волі, заперечують фальшиву пропаганду про «доброго християнина» Бандеру.

С. Бандеру убив агент КГБ в 1959 році. Не тому, що Бандера був небезпечний для комуністичної імперії, а на те, щоб внести заколот серед української еміграції. Поки не було відоме ім'я агента Сташинського, ходили чутки, що виконавця замаху на Бандеру треба шукати між членами ОУН. Братовбивства в ОУН не були чимсь надзвичайним, і Москва хотіла викликати серед ОУНівців ще більший розбрат.

Владика Платон у проповіді на могилі С. Бандери назвав його «великим мужем українського народу». Владика кликав українську молодь дивитися на «великий приклад» С. Бандери. («Шлях Перемоги», 4. 10. 79 р.). Але неславні діла С. Бандери, організовані братовбивства, не дають ґрунту для цього звеличування.

С. Бандера був фанатичним поклонником диктатури і проповідував цю віру в спасенність диктатури своїм партійцям. В пресі ОУН Бандери славлено диктаторів: еспанського Франка, португальського Салазара, грецьких полковників, диктаторів Латинської Америки. В пресі ОУН-Бандери писав відомий ідеолог українського фашизму Дм. Донцов. Він прославляв диктатуру і виправдував звірства фашистських вождів.

Відомо: диктатура це *влада необмежена ніякими законами, що спирається на фізичне насильство*. Режим диктатури не мо-

же бути «дорогоцінним прикладом» для українців, зокрема для молоді, що виростає на чужині, в демократичних країнах. Пляни партійної диктатури не знайдуть прихильности в народних масах України, що вже 60 років мучаться під партійною тиранією.

З уваги на ці факти, українці й українки, чужі диктаторській ідеології, не можуть погодитися з промовами на користь тоталістичній партії С. Бандери. Такі нещасливі виступи тільки збільшують роздор в українському суспільстві і підривають довіря до духовенства. Українське духовенство не сміє помагати диктаторським спекуляціям і партійній пропаганді!

БЛАГОДАТЬ ДУХА ПРАВДИ Й СПРАВЕДЛИВОСТИ НЕХАЙ
БУДЕ З ВАМИ!

*Д-р Панас Феденко,
професор Українського Вільного Університету,
Мюнхен, листопад 1979 року*

РІХАРД (РІКО) ЯРИЙ, ВИЗНАЧНИЙ ДІЯЧ ОУН

В 1979 році ОУНівці святкували 50-ліття своєї партії. За правилами «партійної науки», вони описували ОУН та її діячів похвальними словами, а факти, невідомі для ОУН, подавали фальшиво або їх пропускали, замовчували.

Тут містимо фотокопії із збірника ОУН — «Ukrainischer Nationalismus» («Український націоналізм»), що був виданий у Празі 1939 р. Вступну статтю до цього збірника написав Ріко Ярий, член проводу ОУН і одночасно агент німецьких розвідчих органів. Він постачав для ОУН «немалі фінансові засоби» і директиви із Берліну.

Про роботу Ріка Ярого в проводі ОУН пише член ОУН З. Книш у книжці «Розбрат», Торонто, 1976 р., що він (Р. Ярий — Ред.) «перемінив свої зв'язки з німецькими військовими колами на розвідку». «На терені Німеччини ОУН мусіла розпоряджати поважними засобами... Всі ті гроші переказувалися на руки Ярого» (стор. 76). Само собою, ті гроші йшли із каси німецької розвідки. Про партійців ОУН-Бандери З. Книш зазначає: «Ярий був їхнім покровителем» (стор. 71).

У своїй статті Ярий прославляв Є. Коновальця: мовляв, він дав українцям «нову ідею», «віру в велику місію українства» та нову політичну форму українському націоналізмові... В цьому збірнику, що виданий був під редакцією Р. Ярого, автори ганьбили українську демократичну традицію і хвалили свою спорідненість із фашизмом Гітлера та Муссоліні.

Ріко Ярий мав у проводі ОУН рішальне слово. Він виконував накази німецьких розвідчих органів. 1940 року Р. Ярий розбив ОУН на дві фракції: «мельниківців і бандерівців». Це довело ОУНівських фанатиків до братовбивства і ворожнечі, яка і тепер не втихає.

ОУНівці святкують 50-ліття своєї партії і будують пам'ятники своїм вождям. Однак вони не згадують члена проводу ОУН Ріка Ярого, що був, як уже сказано, одночасно німецьким агентом. ОУНівці, прославляючи свою партію, мусіли б згадати й «заслуги» свого покровителя і добродія Р. Ярого: він же помагав проводові ОУН, поки це було в інтересі німецьких розвідчих органів, і він посіяв криваву ворожнечу в ОУН. Він зробив Сте-

пана Бандеру «вождем» ОУН, поряд з Андрієм Мельником. Вдячні ОУНівці мусіли б поставити пам'ятник і Р. Ярому, і не замовчувати його «заслуг» для ОУН.

Українці й українки повинні пізнати правду і зрозуміти, хто керував «визвольною політикою» ОУН!

П. Ф.

НАУКА ЧИ ПАРТІЙНА ПРОПАГАНДА?

Читачі, що шукають в україномовній пресі на чужині інформації, основаної на фактах, часто знаходять там фальшиву пропаганду. Те саме діється в пресі тих країн, що знаходяться під комуністичною або фашистською диктатурою. Партійні співробітники української преси на еміграції та журналісти преси диктаторських країн трактують своїх читачів як людей недорозвинутих, легковірних. Вони діють згідно з правилом: — Бреши, завжди щось від того зостанеться в головах читачів!

Нажаль, фальшива інформація і несовісна пропаганда пролазить і в такі видання, що претендують на науковість. Однак, справжня наука не визнає партійности, вона шукає фактів, правди, наука діє «Sine ira et studio» (без гніву й упередження).

Фальшиву пропаганду знайде читач в «Mitteilungen» ч. 16. Це видання «Дому Української Науки», Мюнхен, 1979 р.

Автор вступної статті — «До століття Симона Петлюри» — не вмів описати правдиво добу, в якій жив і діяв С. Петлюра. Автор виступає як строгий суддя людей того часу: мовляв, — «тодішні партії і Центральна Рада занедбали організацію війська і державного апарату». Однак йому відоме створення Генерального Українського Військового Комітету, що діяв в рамках Генерального Секретаріату, уряду, створеного рішенням Центральної Ради. Автор статті знає також, що головою Військового Комітету був Симон Петлюра, член соціалдемократичної партії. Автор цитованої статті приписує «неуспіх створення боездатної української армії» недостаточній допомозі політичних партій!?

Ані слова про вплив большевицької соціальної демагогії на «українізовані полки», які Генеральний Військовий Комітет почав виділяти із російської армії. Українізоване вояцтво тільки частково виступило на оборону Рідного Краю проти агресії большевицької «червоної гвардії». Треба було «будити хиренну волю», національну свідомість, яку «приспав» режим російських

Ukraine von gestern und heute

Ukrainischer Nationalismus

Riko Jary: Ewgen Konowaletz / Jaroslaw Orschan: Der ukrainische politische Gedanke in den letzten hundert Jahren / Die ukrainische nationalistische Bewegung / Die Beschlüsse des ersten Kongresses der Ukrainischen Nationalisten / Dr. W. v. Pantschenko-Jurewicz: Die Ukraine und das Schwarze Meer / Prof. T. Pawlytschenko: Die Ukraine als wirtschaftliche Einheit im europäischen Wirtschaftssystem

1939

Riko Jary:

Ewhen Konowaletz

*„Im Feuer läutert sich Erz zu Stahl.
Im Kampf härtet sich Volksmasse zur Nation.“*

Ewhen Konowaletz.

Wenn die Geschichte des ukrainischen Freiheitskampfes während der ersten Hälfte des 20. Jahrhunderts geschrieben wird, wird man in ihr mit goldenen Lettern den Namen **E w h e n K o n o w a l e t z** verzeichnen müssen.

Sein Lebenslauf und seine Arbeit für die ukrainische Nation ist nicht die Beschreibung eines politischen Phänomens, das zu gegebener Zeit meteorgleich auftaucht, um schließlich in Vergessenheit zu versinken, sondern es ist die Geschichte eines Mannes, der tief in seinem Volke verwurzelt, von Jugend an sich völkischer Arbeit widmete, in schwerer Kampfzeit in den ersten Reihen stand, um schließlich in den schwersten Tagen seines Volkes eine neue Idee für die künftige Erhebung zu verkünden, den Glauben an die große Mission des Ukrainertums aufrechtzuerhalten und in einer neuen politischen Form, dem **u k r a i n i s c h e n N a t i o n a l i s m u s**, die innere Einigung zu betreiben.

In seiner Person ist der allukrainische Nationalgedanke am besten gekennzeichnet. Als Sohn der galizischen Erde, der seine Jugendarbeit galt, kommt er nach den östlichen ukrainischen Gebieten, um in der Hauptstadt der Ukraine, Kyjiw, schon vor zwei Jahrzehnten in harten Kampftagen den Gedanken der Einheit (Ssobornistj) aller ukrainischen Länder zu dokumentieren. Den gleichen Gedanken, den er in der schweren Zeit der Emigration als Parole ausgab.

Einer altukrainischen Familie entstammend, wurde Ewhen Konowaletz am 14. Juni 1891 im Dorfe Saschkiw im Lemberger Bezirk geboren. Seine Studien auf dem Gymnasium und später auf der juristischen Fakultät der Lemberger Hochschule brachten ihn frühzeitig in Berührung mit dem ukrainischen politischen Leben um die

ПОВІДОМЛЕННЯ

Видавництво «Наше Слово» має видати книгу «Толкова Історія України-Русі». Автор — д-р Панас Феденко, професор Українського Вільного Університету, використав у своїй праці численні історичні джерела і обширну наукову літературу. Зокрема, автор дослідив, на основі архівних матеріалів, українську історію в 20 віці, яку фальшиво описує т. зв. партійна наука під комуністичними режимами і на еміграції. Видавництво хоче приблизно в'ясувати майбутній тираж книги проф. Феденка і просить повідомити, хто бажає придбати цю книгу, коли вона вийде з друку. Тимчасом Видавництво не може визначити ціни книги «Толкова Історія України-Русі».

Видавництво «Наше Слово»

Адреса:
OUR WORD
Postfach 26
8000 München 26
West Germany

КНИГИ ВИДАВНИЦТВА «НАШЕ СЛОВО»

Панас Феденко: «СОЦІЯЛІЗМ ДАВНІЙ І НОВОЧАСНИЙ».

У цій книзі автор дає огляд соціалістичних ідей від найдавніших часів і до наших днів. Автор розбирає науково проблеми демократії і диктатури, дає критичну оцінку большевизму (комунізму) і описує ідеї й програми партій демократичного соціалізму, що стоять при владі та мають вплив у різних країнах вільного світу. В цій книзі читач знайде теж огляд соціалістичних ідей і рухів в Україні.

Ціна: в Німеччині — 10 марок; в Америці, Канаді, Австралії — 5 дол.

П. Феденко: «ІСААК МАЗЕПА — БОРЕЦЬ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ». Ціна: Америка, Канада, Австралія: — 5 дол.; Німеччина — 10 марок.

ВІДГУКИ ПРЕСИ НА НАШІ ВИДАННЯ

«Міжнародня Соціалістична Бібліографія» (*International Socialist Bibliography*), Лондон, 12 лист. 1955 р., вмістила оцінку книжки П. Феденка — Ісаак Мазепа — борець за волю України:

«Написана як біографія українського національного провідника, ця книга дає в дійсності більше. Це опис українського національного руху й спротиву від початку століття і до теперішнього дня... Додатки мають поважне число документів. Ця книга має вагу для тих, що вивчають історію України та її соціалістичний рух».

«Журнал Бібліотеки Конгресу» (*Journal of the Library of Congress*), Вашингтон, липень 1964 р., пише про англomовну «Історію Советської Комуністичної Партії» П. Феденка, що це праця «розсудна, наукова і багата на факти. Вона, сторінка за сторінкою, руйнує Хрущовські вигадки з спокійною погордою... Особливо рекомендується для всіх академічних, дослідних і великих публічних бібліотек».

Адреса Редакції «НАШЕ СЛОВО»:

OUR WORD, Postfach 26
8 München 26
West Germany.

ЦІНА ЗБІРНИКА

Німеччина	— 10 марок
Америка й Канада	— 5 дол.
Австралія	— 4 дол.

В інших країнах відповідно до курсу амер. доляра.

АДРЕСИ ДЛЯ ВПЛАТ:

OUR WORD, Bank-Konto Nr. 564744, Bayerische Vereinsbank, Isartorplatz, München, West Germany.

Mr. Bohdan Fedenko, CCP 1013413, Paris, France.

OUR WORD, Barclays Bank, Account NO. 20363898, 35 Notting Hill Gate, London W. II, England.